

نه و به هاری خانی و نه همه دی شیخ ماری نوری

منتدی اقرأ الثقافی

www.iqra.ahlamontada.com

لیکولینه وه و به اوورد کردنی
عه لی فه تاع رزه بی



بۆدابهزاندنی چۆرهما کتیب:سەردانی: (مُنْتَدَى إِقْرَأِ الثَّقَافِي)

لتحميل انواع الكتب راجع: (مُنْتَدَى إِقْرَأِ الثَّقَافِي)

پدای دانیود کتایهای مختلف مراجعه: (منتدی اقرا الثقافی)

www.iqra.ahlamontada.com



www.iqra.ahlamontada.com

للكتب (كوردی ، عربی ، فارسی)

بہشی یہ گام
نوبہ ہارا بچو و کان

ی

تہ حمدی خانی

۱۶۵۰ - ۱۷۰۶

د کۆنترین فہرہ نگت و ہم کۆنترین
سہرچاوی زانیاری عہرووزہ لہ زمانی کسوردیدا ،

۱۶۵۰ - ۱۷۰۶

تییینی یه گی پتویست

له سالانی ۱۹۷۱ - ۱۹۷۲ دا ئەم نامیلکه و باسیکی درێژتری دیکم له باره‌ی مەم و زینی (خانی) وە نووسیوه . ئەمە یانم له سالی ۱۹۷۳ دا بۆ چاپ کردن ناماده کردبوو بەلام هەندێ رووداوی تایبەت بوون بەهۆی ئەوەی کە سپینووسه‌که‌ی ناماده کراو له ناو بچیت و ره‌شنووسه‌که‌ی بمتینتەوه . جگه له‌مه‌ش ، له سالانی ۱۹۷۵ - ۱۹۸۳ دا ، به‌وه‌زێفه له خوارووی وولات بووم و بۆم نه‌لوا بوو که پرۆژ به‌پرۆژ سۆراخی چاپه‌مه‌نی یه تازەکانی کوردی بکەم . ئەوه بوو تاسەر له‌نوێ له سپینووس کردنه‌وه‌ی ئەم نامیلکه‌یه نه‌بوومه‌وه (کانونی دووهمی نیمسال - ۱۹۸۴) ئەم بیستبوو که خوالێخۆشیوو مامۆستا (سادق به‌هانووددین) به‌پاریده‌ی کۆپی زانیاری کورد له سالی ۱۹۷۹ دا ، (نه‌و به‌هار) ی چاپ کردۆته‌وه و ، چاپه‌که‌ی دیمه‌شق - که‌لێره‌دا باسم لێوه‌کردوو ، له‌گه‌ل چه‌ند تیکستی دیکه‌ی ده‌ستخه‌تی به‌راوورد کردوو .

به‌هۆی ئەوه‌ی که ئەم باسم ، لێکۆلینه‌وه‌یه‌که له (نه‌و به‌هار) و نه‌نانه‌ت له‌و پێشه‌کی یه‌ی که مامۆستای خوالێخۆشیوو بۆ چاپه‌که‌ی نووسیوه جیاوازه ، به‌پتویستم نه‌زانی چا و به‌م نامیلکه‌دا بگێرمه‌وه یاخۆ هیچ ده‌سکاری یه‌کی تیا‌دا بکەم . ئەمجا بۆ خوێنه‌ری ره‌خنه‌گر ئەم روون کردنه‌وه‌یه‌م به‌پتویست زانی و ، مه‌به‌ستی سه‌ره‌کیش خزمه‌ت - کردنی زمانه‌ شیرینه‌که‌مانه .

دانه‌ر

هه‌ولێر - ۲۵ - ۱ - ۹۸۴

پیتسه‌کی

جگه له داستانی (مەم و زین)، شاعیری گەورەمان (ئەحمەدی خانی) دوو نامیلکەشی داناو، یەکی بە ناوی (عقیدە ئیمانێ) و یەکی بە ناوی (نەو بە هارا بچووگان) . نامیلکە یەکی یان وە گۆرە ناوێکی یەوێ دیارە لە بارە ی باوەری و نایینی ئیسلامە و دوو یەکی بە تاییەت بۆ شاگردانی دانایی . لە بەر ئەوەی خۆم نامیلکە گەم نەدیتوو، ناتوانم هیچی دیکە لە بارە یەوێ بنووسم . بە واتە ی مامۆستا ئەلنور دین سەجادی لە (۷۱) بەیت هۆنراوە پیتکهاتوو .

نامیلکە ی دوو یەکی یان لە ئەوی پیتشو گەتیک بە ناو بەنگرە . ئەدیبی گەورە (حەمزە) لە دیباچە ی چاپی یەکی مەم و زین دا - ئەستەمبۆل - ۱۹۱۹)، باسی کردوو و سالی (۱۰۹۴ کۆچی = ۱۶۸۲ میلادی) بە میژووی نووسینی داناو . ئەم زەکی بە گت ئەم میژووی بە سالی لە چاپدانی لە لایەن (یوسف ضیا بە گت) هەوێ لە قەڵەم داو . (موحەمەد علی عەونی) ییش، لە پەرەوێزی لاپەرە (۳۵۵) ی (خلاصە تاریخ انکرد و الکردستان) دا زانیاری یەکی

(۱) میژووی ئەدەبی کوردی لە ۲۰۱ شایانی باسە ئەم نامیلکە یە لە لاپەن خۆلێخۆشیو مامۆستا (سادیق بەاءالدین نامیدی) کۆنگرەوێ هەوێ لە پاشکۆزی (مەولویدا مەلایی باتەیی) دا چاپ کراو . و مەم بە پیتەکانی (۷۳ + ۶ + ۸۳) بە پیت . لام وایە لە پیتە تا هەر (۷۳) بە پیت دەبن . بە پیتە زیاده‌کان کیشیان جودا یە - دانەر .

(۲) کیشە یەکی لە سەر ناوی ئەم فەرەه تۆکە هە یە . (موحەمەد ئەمین بۆز ئەرسەلان لە پیتکۆتێ مەم و زین دا (چاپی ئەستەمبۆل - سالی ۱۹۶۸) . ناوێکی یە (نوبار - (NUBAR)) تۆمار کردوو . دکتۆر کەمال فوناد) ییش هەمان باوەری هە یە بە ئەم لە بەر ئەوەی لە چاپە کەسێ بەر دەستمان ناوی یە (نوبار = نوبهار) هاتوو، ئەمویست دەستکاری ی ناوێکی یە (دانەر) .

میژوو نووسی گه وره مانی راست کردۆته وه، پرونی کردۆته وه.
که ئه مه میژوووی دانانیته تی نهک له چاپدانسی
راستی یه که ی (خانی) له کۆتایی نامیلکه که ییدا به شتیوه یه کی زۆر
سه یرو وورد، میژوووی دانانی تو مار کردوو که سالی (۱۰۹۶ کۆچی)
ده گرتیه وه ئه مه شس به رامبه ر به سالی (۱۶۸۲) ی میلاده .

ئه و چاپه ی که ئیستا که له بهره ستمدا یه (۳۸) لاپه ره ی قه واره بچووکه
(۱۳ سم x ۱۹ سم) . لاپه ره ی یه که می پرو به رگی یه تی و نه وی
دوای یان هیچی له سه ر نه نوو سراوه . تی کسته که ی (۳۶) لاپه ره ی
به تیپی درشت پر کردۆته وه . (مه لاهه بدولسه لام جه زیری)
مه تزه که ی راست کردۆته وه و سه روز پیری بو هه موو ووشه کان
داناره و (موحه حمده ره مه زان کوردی بو تی) . له سه ر ئه رگی
خۆی له چاپخانه ی (دار الطباعه) له شاری (دیمه شق)
چاپی کردوو .

زۆر چیتگای ناخه که ئه م جوامیرانه سه ره تایه کیان بو چاپه که
نه نووسیوه و باسی ده سته خه تی نه سلی نامیلکه که یان نه کردوو .
وه نانه ت له سه ر روو به رگه که ییدا سالی له چاپدانیشیان دیاری
نه کردوو . به لام بیگومان ئه م چاپه ئه وه نیه که (نه مین زه کی
به گه) باسی لئوه کردوو .

له م چاپه دا، هه موو ووشه کانی کوردیشس ، به پرتوووسی کۆن
نووسراون و سه روز پیریان بو دانراوه . وادیاره ئه وه خسته هیتستا
بو ده نگی (گه) ی کوردی ئه م نیشانه یه نه بووه (یا ئه وان پیتیان
نه زانیوه) بو یه کا وه کو چاپه مه نی یه کانی کۆنی فارسیی، بو ئه م

(۳) زانایه کی گه وره ی کورد بووه سالی (۱۸۷۸) له شاری (جه زیری) بو تان
له دایک بووه و سالی (۱۹۵۲) له شاری قامیشلی، له سوریا کۆچی کردوو
(نووسه ری کورد - ژماره - ۷ - ل - ۵۰ - ۵۲)

مه بهسته، سنج نوخته یان له سهر پیتی (كك) داناوه و پیتی (كاف) بیان
 بهم شتیه یه نووسیوه (گگ) • سهره رای ئه مه شس هه موو (و) یه
 خیره کانی ووشه کانی عاره بی کراون به (ت) ی دریتژ؛ به وینه،
 ووشه ی (زوجه) به (زوجت) نووسراوه • هه لبت ئه وم بو ساغ
 نه بوته وه، ئایا ئه مه رینووسی ده ستخته تی چاپه که بووه یاخو هی
 (مه لاهه بدوسه لام) هه رووه ها، له هه ندتی ووشاننا پیتی (ذ) بووه
 به (ز) و، (زراع) له جیاتی (ذراع) نووسراوه • •
 بیگومان ئه م چاپه له هه له و که م و کورتی چاپکاری بن به شس نیه ،
 به لام- جگه له چه ند ووشه یه ک نه یی- هه رخوتنه ریک ده توانی
 ووشه چه و ته کان راست بکاته وه:

بابه تی ویتزه یی نه و به هار و یه شه کانی

هه تا کو ئیستا که، ئه م نامیلکه یه به فه ره نه گۆکه کی عاره یی-
 کوردی له قه له م دراوه و به س • ته نانه ت دانهره که شی ئه م لایه نه ی
 پتر مه به ست بووه بو یه کا له سهره تا که یدا گوتوو یه:
 ژ پاش هه م دو سه لواتان
 ئه ف چه ند که لیمه نه ژ لوغاتان
 لیک ئیخستن ئه حمده ی خانی
 نالی نه و به هارا بچوو کان لی دانی •
 که چی باوه ریم وه هایه که نرخ ی (نه و به هار) ، له سامانی شیعو
 ویتزه ی کوردیدا ئه مه که لیک پتره •
 ئه م فه ره نه نگه، له دیباچه یه ک و له سیزده پارچه (قطعة) و له
 کوتایی یه ک پتکه اتوو • له بهر نه وه ی که له قالبی هونراودا

(نظم) ریکنراوه، بوئوهی واتای (شیمرو) (نظم) تیکه لاونه کرین
 به پیوستی ده زانم به کورتی نم لایه نه روون بکه مه وه،
 له سه رده می یونانی به کانه وه، (نهریستوی) دانا، له کتیبی شیمرو
 (پوبتیکا) یدا، ستوری نیوانی شیمرو بابه ته کانی دیکه ی نه ده بی ی
 دیاری کردوه . له لای نم، شیمرو نه وه یه که سه ره پرای
 کیش (وه زن) ناوه روکیک و شیواز (اسلوب) یکی شیمرو هیت *
 مه به ستیشی له ناوه روکی شیمرو نه جوړه باسانه سوون که
 مه یدا تیکی فراوان بوون بوخه یالبازی (imagery) وه کو
 داستان (epic) و تراژیدی (tragedy) - مه به ستیشی
 له شیوازی شیمرو، به کارهینانی وورده کاری به کانی به لاغت
 بووه (figures of speech) که چی هونراوه (نظم)
 نه وه یه که ته نیا کتشی هیت و بهس . چونکه له بنه ره تا شیمرو
 یونانی قافیه (سه روا) نه بووه، بابه ته شیمرو بین قافیه ی تیتا که ی
 ناو رو پایی که بی ده گوتری (بلانک فیرس - blank verse)
 پاشماوه ی نه وه سه رده مه .

له نه ده بو ویزه ی نه ته وه کانی نیسلامدا، نه وه ی (شیمرو) له
 (نظم) جودا ده کاته وه ناوه روک و شیوازن، نه گینا هه ردو بابه ته کان
 کیش و قافیه یان هه یه . نه مجا نه گهر (مهم و زین) ی خانی بکه ین به
 نمونه ی کرداریکی شیمرو، (نه لقیه ی ابن مالک) پش ده که ین به
 نمونه ی کرداریکی هونراوه، چونکه دارشتمی ریزمان و ده ستوری
 زمانی عاره بی له هه زار به یتی کتیشدار و قافیه داردا، هپج تام و بو یه کی
 شیمرو به ناوه رو که که ی نابه خشن .

(۴) ارسطو طاليس - فن الشعر (ص ۵۶-۶۴): ترجمه الدكتور عبد الرحمن

هدوی و ههروها

An Introduction to Poetry : (P 8) : Jacob Korg .

که واتا، هه موو شیمریک، هۆنراوه، به لام هه موو هۆنراویک شیمری
 نیه، نه مجابه پئی ئه م روون کرنه وه یه، فه ره نهگی (نه وه هار) یهش
 گرداریکی هۆنراوه یه، گه رچی هه ندئی به یتی نه و تۆی تیدا هه ن گه
 واتای شیمری بده ن .

وه گو له پشه وه باسبان کرد، نه م نامیلکه یه له دیباچه یه وه له
 سیزده (۱۳) پارچه وه له کوتایی یه ک پینکه اتوو . نه مه ش به
 پخوانی (نه رستو)، درپژاییه که یه تی، چونکه سه ره پای درپژایی
 هه ر گرداریکی و پژه یی ناوه رو کیککی هه یه وه له قابلیکی تایبه تدا
 دارژراوه . بۆیه که، پتشی نه وه ی باسی له ناو روک وه له قابله که ی
 بکه ین ، به کورتی به شه کانی ده خه ینه به رچاو .

۱- دیباچه (پیشه کس) (۱۵)

له چا په که دا، نه م پاچه یه له سه ر شپوه ی هۆنراو (نه زم) له
 چا پدراوه که چی به لای منه وه، به هۆنراو ناژمیردریت ؛ له به ر
 نه وه ی جگه له چه ند دپریک ، گه وانتر له سه ر هه یچ کیشیکی
 هه رووزی (عروض) یاخو برگی یی گوردی نین، راستی یه که ی
 (۲۸) بیست و هه شت دپری به خسانی سه جه عدارن .

خانی لیره دا نیشانی داوه نامیلکه که ی بۆ منداله بچوو که کانی
 کورد دا ناوه نه ک بۆ که سانی پایه دار . مه به متیشی له م پایه دارانه
 نه وانه بوون که زمانه کانی بیگانه یان له زمانی زگمماکی
 خۆبانیان په سه ندر ده کرد . هه رووه ها، پایه ی خویندنسی
 نامیلکه که ی خستوته دووای خویندنسی (قورقانی پیروژ) ، بۆ
 نه وه ی شاگرد هه یچکوله کانی کورد . هه م فیری هه ندی زانیاری

(۵) خانی ناوی دیباچه و کوتایی بز پارچه کانی مه به ست دانه ناوه . (دانه ر)

تایینی و هم قتری هندی و وشه و زاراوی زمانی عاره بی بکرین
پتش نه وهی دهست به خویندنی ریک و پیک بکن له حوجره و
قوتابخانه کاندایه مهش ته و اووی پشه کنی به که په به پرتوسی تازه:

بسم الله الرحمن الرحيم

مه بده ئی هه ر عیلمه کی نالی عالی
حمدو نه ناوو شوکرانی
ژ بو وی خالیقی رحمانی
کوفه صاحبت و به یان دایه لیسانی
لپسان دایه ئینسانی
هه ندی مه لاواتن هه می
له ره سوولی مه ئی ئوممی
کسو بوونه پیره ویتدوی
هه ره پ و عه جه م و کرمانج و رومی
ژ پاش حمدو مه لاواتان
نه ق چه ند که لیمه نه ژ لوغاتان
تیک ئینستن نه حمدی خانی
نالی نه و به هارا بچو و کان لی دانی
نه ژ بو صاحبی ره و اچان
به لکه ژ بو بچو و کیت کرمانجان
وه کی ژ قورئانی خلاص بن
لازمه له مه وادی چاف ناس بن
دا پلسان ره شهبه له کبان
له وان ته بیعت مه له کان
ده ری ژ به هنی له به بیعتن

هرچی بنخوونت زه حمتی نه بیتن
 کورمه عمل بطالان
 نومیدامه ژ توفالان
 دوه قتی دهورو دهرسان
 بکنه نئینمسام و ئیجسان
 ب دووعان مه بیبری بیینن
 فاتیحان ژمهرا بستخوونن

۲ - پارچه گان •

جگه له پیشه کی به که ، نه و به هار له سیزده پارچاندا
 ریکخراوه و سه رچه می هه موو. پارچه گان (۲۰۱) دووسه دو په که
 بهیت هونراوه • هر پارچه به کیش له سه ر کیشیکی عهرووزی
 جیاوازه و به دوو بهیتی سه ره تایی ده ست پین ده کسات تیادا ناوی
 کیشه که و ته فمیله گانی دیاری ده کات •

مه تنی له ره نگی هر پارچه به کیش ، دووای دوو به پته گانی
 سه ره تایی یان له شیوهی هونراویکی یه که قابله دا ریکخراوه ،
 مه گه ر پارچه ی سیزده مه می نه بیت که بابه تی قافیه ی به پته گانی
 مه سنه وی به • پارچه ی به که له سیزده به پت پیکهاتوو و دووانیان
 به پته گانی سه ره تاییین. له م پارچه به دا یاس له سه ر گوزه شته به کی
 کورتی پیغه مبه ر (سلای خودای لی بیت) گراوه • ههروه ها
 ناوی هه رچوواری هه لینه گانی و ناوی هه رچوواری پیشه واکانی
 نه هلی سوننه ت و ناوی هه ر (ده) پاراننی موزده پتیدراو
 (المشرة البشرى) تیادا هاتوو • سه (۳) به پته گانی کوتایی
 پارچه ی مینزده هه میش نزاو پارانه وه به •

نه مجا گه ر (۱۳) سیزده به پته گانی پارچه ی به که م و (۲۴) بیست و

چوار بهیته کانی سه ره تایی هر دو انزده پلچه کانی که و (۳) سنی
 بهیته کانی کوتایی پارچه‌ی سیزده هم، له سه ر جه می بهیته کانی
 نامیلکه که ده ر بهیته رین ، نه و (۱۶۱) سه دوشه ست و یک بهیت
 هونراو ده میننه وه که تیکستی فره نگئی (نه و به هار) پیکده هینن
 نه مانهش نزیکه ی (۹۰۰ ن) ووشه ی عاره بی به رامبر به نزیکه ی
 (۷۰۰) جهوت سه د ووشه ی کوردییان تیدا هه یه .
۲- کوتایی .

خانی بهم چند دپرانه ی خواره وه کوتایی به نه و به هار هیناوه .
 نه و ره نگه (دپیژت) خانی . نه گه ر تووب نیندعانی . بفره
 ر کتیبیا ثانی . دجلدی نه وه لدا . ژ جوزئی عاشرو دوه ره قاچاریدا
 ژ سه حیفادوستی راستی دمه تری ثالثه . ژ که لیما ثانی .
 بگرتوو حه رفا چاری . نه وه تاریخ ژ بو نه و به هاری . واتای نه م
 نووسینهش ، له چاپه که دا به چند قهیدو پهراویزی عاره بی
 لیکدراوه ته وه ، بی نه وه ی قهیدو پهراویزه کان بدرینه پال (خانی)
 باخوکه سیکیتیر . باوه ریم نه وه یه که خانی به خوی و له ده ستنوو سه که ی
 خویدا ، نه م پهراویزانه ی توومار کردو وه ، واتای
 دپه کانی سه ره وه ی روون کردو ته وه ، نه مش بهم جوړه ی
 خواره وه یه :

- ۱- ل کتیبیا ثانی = له هزار سانی دووه می کوچیدا
- ۲- د جلدی نه وه لدا = له سه د سانی ییکه می نه و هزار سانی دووه م
- ۳- ژ جوزئی عاشر = له (ده) سانی ده یه مینی نه و سه د سانی یه کم
- ۴- د وهره قا چاریده = له سانی چواره می نه و ده سانی ده هه میندا
- ۵- ژ سه حیفادوستی راستی = له شش مانگی بیشه وه ی نه و سانی چواره م
- ۶- د سطری ثالثه = له مانگی سنی یه مینی نه و شش مانگدا
- ۷- ژ که لیما ثانی = له (ده) روژه ی دووه مینی نه و ماتتی سنی بهم

۸- بگر توو حرقا چاریی ~ رۆژی چوارهم له ده رۆژهی دووهمی مانگی سێیهی بگرمو :

۹- ئهوه تاریخ ژ بو نو به هاریی = نه مه میژووی دانانی نهو به هاره :
نه م لیكدانه وهیه ، رۆژی چواردهی مانگی سێیهی (ربیع الاول)
سالی (۱۰۹۴) كوچی ده گریته وه ، كه به رامبهه به سالی
(۱۶۸۲) میلاده . شایانی باسه ئه وه بلیین كه (خانی) له پایانی
(مه م و زین) دا گو تویه كه له سالی (۱۰۶۱) ههزارو
شهست و یهکی كوچیدا له دایك بووه و له ته مه نی چل و چوار
ساییدا واتا له سالی ۱۱۰۵ كوچی) له دانانی مه م وزین
بووه ته وه :

له ورا كو ده ما ژغه بیی فهك بوو
تاریخ ههزارو شهست و یهك بوو
ئیسال كه هیشه چل و چاران
وی پیشروهی گونا هكاران
كه واتا ده بیی له ته مه نی (۳۳) سی و سێی سالییدا نهو به هاری
داناییت .

ناوه رۆکی نهو به هار (●)

نهو به هار ، له لایه نی ناوه رۆکی یه وه ، فه ره هه تگنکی عاره بیی -
كو ردی یه ، گه رچی له هه ندی شویناندا له م ریبازه لاده دات و
شپوه گه ی ده بیته كو ردی - عاره بیی ، نه مه ش ، ویده چی له بهر
پتویستی کیشه کانی عهرووزی روهی داییت .

(●) بیکومان مه تقیتره باس له قالبو فرمه وه بگریت پتیش له ناوه رۆک
به لام له بهر هه ندی تیبینی تایبه تی ی خۆم به رامبهه به قاپه گه یه وه ، نه م
پاش و پتیش خستنه م په وای بیی ، هیوادارم کار له زنجیره ی باسه که
نه کات . (دانهز)

وهك له پيشه وهدا باسماں كورد، تېكستی فەر هه نكه كه (١٦١) به یتي
پې كړدو ته وه، نزيكې (٩٠٠) نوسه ووشه ی عاره بی به رامبه ر
به نزيكې (٧٠٠) ووشه زاروي كوردی تېدا هه یه ٠ هه لبت
زیادی په كسې سر جه می ووشه كانی عاره بی، له ووشه كانی
ها وانا (مترادفه) وه هاتووه

جگه له مهش، كه لیک نه مرازی كوردی بۆلكاندنی واتاكان و
بۆ ده ستنیشان كړدنی ووشه كانی تیا دا به كار هاتووه، وه كر
(نه ووره نك = وكدلك، ومثله) یاخو (وسان = ههروه ها) یان
(چیه = ماذا؟) .

كه رچی شپوه ی گشتی نامیلكه كه ، دانانی ووشه ی عاره بی و
كوردی به رامبه ر به په كترن ، جاری واهه یه ، نیوه به یتيكي
عاره بی كړدووه به كوردی وهك :

فما خطبكم ایها المرسلون : = گهلی قاسیدان بۆچی هاتینه هسوون
یاخود رسته په کی عاره بی و هه رگتپراوه ته سه ر كوردی :-

تعالوا سريعا = وهرن هوون ب لهز

لهذه جنة = نهغه هایه رهز

با، واتای ووشه په کی عاره بی ی، به رسته په کی كوردی لیکداوه ته وه

زحزح = نی دوور بوویسی

ازلف = زیددی ویی به .

واتای نه چوار زاراده ی (عناصر، موالید، طبائع، اخلاط) ی دیاری

كردووه!

بزان چار ن عناصر: ناخو ناخی و باوو ناگر هم

موالیدن نهغه هه ر سې : نه بات و مه عده ن و حیوان

مطبائع ! گهرمی نوساری ، زوانسی نوتهپی ههر چار
ومره ننگ ؛ سه فراوو سهردا به لغه مو خون ؛ بیژه (اخلاط) ان
کرده وهی (فعل) ی (هات) ی کوردی ته سریف کردوه ، گهرچی
هه سوو سیفه کانی نه هیناوه ته وه !

هاتم : آتیت • آءتی : تیم • وی هات : آتی • ایت : وهره •

هه ندی کرده وهی عاره بیچی کردوه به کوردی ، وهک :

آتیت : مندا • خذ : بگر • ارجح : فه بهر • اذعب : هه ره
اجعل : بگتیر • اسحق : به پتیر • اضرب : بقوت • انظر : بنیتیر
اقرأ : بغوون • اعلم : بزبان • ایمان : به عهنا باوه پره
بهرا مبه به هه ندی راناو (ضمیر) و نه مران (اذاعه) ی عاره بی ،
ته وانی کوردی بی داناوه :

رُبَّ رِبِّمَا : گه لهک • ثم : لوئی • هنا : لهر • (لیره)
لا : نه • لنا : ژ بو مه • ان : نه گهره • لِمَ : چرا
این : ل کوو • کیف : کووه • تحت : ل بن • علی : ل سهر
ثم : ژ پاشی وی (بزبان) • انت : توئی • لی : بو مهرا
علیک : ل سهر ته • علی : ل من
علیه : ل سهروی • ومنی : ژ من
علینا : ل سهر مه • علیهم : ل وان
علیکم : ل سهروه • خساره : زیان

گه لیک زاراوی تریشی کردوه به کوردی :

شارق و بیضاء : چنه تهو؟ ههردو روژ

مه فریبو مشریق چنه تهو؟ خافقان

شمس و قمر : روژو هه بیفن برا

روژو هه بیف ههردو چنه؟ ازهران

له ژماره شدا ، سه رپای (سه د) و (هزار) ، له یه که وه هه تا وه کورده
(ده) ی کورده وه به کورده .

بابه تی ووشه گانی نهوبه هار

وه کو (خانی) به خوئی له پتسه کی ی فره نه که یدا تیشانی داوه ،
مه بهستی له دانانی نهوبه هار یاریده دانی شاگردانی کورده
ناماده کردنیان بووه بۆ قوناغه هه ورازه گانی خویندن و
پایه ی خویندنی خستۆ ته دووای ته و او کردنی (قورنانی پیروژ)
وه کو ناشکرا شه ، تیگه یشتنی واتای (قورن) نامانجی
هه ره که وره ی رۆشن بیرانی موسلمان بووه نه که ر تاکه نامانجیان
نه بویت ، بۆیتکه هه تا وه کو نه م سالانه ی دووایی له فیرگاکانی
نایینی له کوردستاندا ، شاره زا بوونی زمانی عاره بی ، به (نه حوو) و
(سرفو) (به لافهت) وه ، بناغه ی خویندنی (نوسولی ته وحید) و
(فیقه) و (شهریمهت) بوون . خویندنی له گانی دیکه ی زانیاری
له دووای نه مانه وه دهستی پتده کرد .

پتگومان نه م راستی به و نه م مه بهسته کاریکی گرنگیان هه بووه ،
له هه لپژاردنی ووشه عاره بی یه گانی ناو فره نه که که . ته نانه ت
له هه ندی شویناندا ، ووشه گانی عاره بی ، راسته و راست هه ندی
نایه ته گانی (قورنانی پیروژ) ده ستیشان ده که ن :

مشکاة : کولهک • نهینک : مرآة • چرا : مصباح

وهاج ، منور ، هم ، دزی : ب روهنایی رت ،

پان :

(٦) کولهک = کولانکه = ده لافه : لپزه دا مه بهستی یاریده دانی شاگرد بووه بو
تیگه یشتنی نایه تی (٣٤) له (سوورته تی نوور) (دانهر) .

موؤدة : کهچا خوئش دانانی دنیف قهیری^(۷)

یا خو :

نصاختان : نهو هردوو ئی هلدکونن ژ نانی

مدهامتان : هردووین رهش بوونه ژ ناقدایی^(۸)

رهنگ بی هدرنهش هؤی نهوه بوویج که زۆر ووشهی هاوواتای
عاره بی به دووای یه کتری رین، بگات • که بهشی، زۆریان نیستاکه
له کارکه وتوون و به ووشهی مردوو ده ژمرین ، وه کو :

ترپ ، تراب ، سعاد ، رمس ، رغام ، تاد

هفر ، بر ، ئری ، ناخو صفوان : بهر (" بهرد)

نهوه ناشکرایه که له زمانی عاره بی ئی سمرقکه دا، بو واتای
(ناخ - خاک) ، جگه له ووشه کانی (تراب ئری ، رغام) نه وانیتیر
به ده گمن به کار ده هیندرین • هروه ها ، نه م بابه ته ووشانه ی
عاره بی وه کو (ودق، حیا=پاران) ، (صفوان=بهرد) و (حما،
صلصال=قور) مه گه ره له فره هنگه کانی زمانی عاره بی و له
کتیبه کانی هره کوندا نه بی، له شوپنی دیکه دا بهرچاو ناکه ون •
سه ره رای نه مه ش ، هه ندی ووشهی نه وتۆی تیدا هه یه ، که له
فره هه رنگی (المنجد) دا، نه مدۆزینه وه، وه ک (دوفض=پتواز) و
(جون ، صفرا = که ئان) و ئیتیش • به لام له گه ل نه مه شدا ،
هیشتا بهشی زۆری ووشه عاره بی یه کانی زیندوون و له کار
نه که وتوون •

نهو لیگرتنه ی که بهرام بهر به ووشه کانی عاره بی یه وه هه یه ،
بهرام بهر به ووشه کانی کوردی ناو فره هنگه که ، له جی نابی •

۷ - سووره تی (تکویر) نایه تی (۷) (دانه)
۸ - سووره تی (الرحمان) نایه تی (۶۴) (دانه)

کەم وایە بەرامبەر بەووشەکانی عارەبسی، لە یەك ووشە ی کوردی پتر هینا بیتهوه . زۆر بەی زۆری ووشەکانی کوردیش، هەتا کو تێستا کە، لە هەردوو لقهکانی زاری کرمانجی دا، بە هەمان واتای ئەوساکە بەکار دەهێندرین و هیشتا شیوهی درکاندن و فۆنە تیکی ئەوسایان پاراستوه .

بێگومان، درکاندنی پیتی (و) بە (ف): وەکو (چاوچاڤ)، یاخۆ درکاندنی (س،ت) ی باریک، بە (س،ط)، ئەستور، وەك (ئە نیشت = طە نیشت)، (سۆر = صۆر)، بە جیاوازی لقهکانی زاری کرمانجی نازمترین، ئەوهی ئەم جیاوازی یە دەخاتەروو، چۆنیەتی نووسینیانە، کە یەکیەتی شیوهی نووسین پتکەهات و کە ووشە ی کوردی لە فەرھەنگی زمانی کوردیدا، بە پیتی راست هاتنە چەسپاندن، نیتەر چۆنیەتی درکاندنیان نابیتە هۆی جیاوازییان . ئەو ئەشکرایە، کە پیتی (ل) لە ووشە ی (گول) دا، لامیکی قەئەو، کەچی لە هەریمی (دەشتی هەولێری)، ئەم (ل)ە، بە (ر) یەکی ناسکی پێ بە دەم دەدرکێنن، دەنگە کە ی لە نووشتانەوهی سەری زمان پەیدا دەبێت . بەلام شاعیران و نووسەران ئەم هەریمە شیوه و رینووسی ووشە ی (گول) یان نەگۆریو و ناخسێ بێگۆرز .

گومان زۆر بەی زۆری ووشە کوردی یەکانی نەو بە هەر، هەتا کو تێستا لە هەردوو لقهکانی زمانی کوردیدا، بە هەمان واتای ئەوساکە بەکار دەهێندرین و هیشتا شیوهی فۆنە تیکی ئەوسایان پاراستوه؛ راستی یە کە ی هیچ کوردیکی کوردستانی باشور (جنوبی) ، لە خۆیندەوه و تیکە یشتنی ئەم فەرھەنگە دانامینی تەنانەت کەر شارەزای شیوهی ناخافتنی زاری کرمانجی

باکووریش نه بیج • نه مهش دیاردی نه وه یه، که به لایه نی که می،
 له سه دا هه شتای ووشه کانی، له هه ردوو لقه کانی زمانی کوردینا
 وه کو یه کنو هه مان فۆنه تیکیان هه یه • له سه دا دهی ووشه کانیش
 جیاوازی شیوهی درکاندنیان رووآله تی یه وه کو (چاو = چاف)
 (زراو = ظراف)، (ئه ستۆ = نه سلۆ)، (سۆر = صۆر)، تاو = طاو •
 یه کیه تی رینووس و فره هنگ، له نه نجامدا، ثم جیاوازی یه
 ناھیلجی • نه ووشانهی که له یه کتر جیاوازن، له سه دا دهی
 ووشه کان پتر نابن، نه مانه شس، وه که له هه موو زمانه کانی
 زیندووی جیهاندا هه یه، به ووشه ی هاوواتا (مترادف)
 ده ژمیردین وه کو (ئاخ = خاک) • (هون = تیه)، (رهن = ردین)
 (هری = خوری)، (هری = قور)، (سیه = سیبه)، (ستران =
 گۆرانی)، (ره وال = بیمو)، (ئه ستری = دیک)، تژی = پپ) (له ز =
 په نه) • هتد •

خانی، شاره زایه کی نه وتۆی هه ردوو زمانه کانی عاره بی و کوردی
 بووه، که هه میسه، به رامبه به ووشه کانی عاره بی، ووشه ی
 کوردی پپ به پیستیانی داناوه • لیتره دا هه م بو نمونه، هه م بو

چه سپاندنی یه کیه تی فوکابوله بهری زاری وپژدهی کوردی
 (باکوورو باشوور)، ثم کۆمه له ووشانهی ناو فره هنگه که،
 به هه مان شیوهی درکاندن، به لام بهر ینووسی تازه وه ده خینه
 به رجساو •

<u>کوردی</u>	:	عەرەبی
هەفری	:	رفیق، صاحب
خودان	:	مالك
نزان	:	جاهل
زانا	:	علام، خبیر
میرینی	:	مروءة
لارینی	:	فتوة
بابی	:	أبوة
لەرزین	:	رعش
هزانندن	:	رج
پرسین	:	سؤال
سستی	:	تراخی
نەرمی	:	ترف
روون	:	سمن
قەڵەو	:	سمین
بەز	:	شعم
بازك	:	عضد
ئەنیشك	:	مرفق
طەنیشك	:	جنب
بەنچەنگ	:	ابط
گەوری	:	حلق، حنجرة
مەفرەق	:	صفر
پاخەر	:	نعاس

قصه	:	قصاص
چیمهن	:	روضه
رمز	:	جنته • بستان
ثالا	:	لواء
نیشان	:	علم
تژی (بوون)	:	امتلاء
تژی	:	مشعون
قالا	:	خاوی
بلند	:	عالی، سامی
سوار	:	راکب
پهیا	:	راجل، ماشی
مرن	:	موت
مرار	:	میتة
دیتن	:	بصر
فروتن	:	بیع
کرین	:	شراء
دان	:	عطاء
بان	:	عرش
یشه	:	آیکة
تیورگه	:	ربع
کهلاشتن	:	شق
گورز	:	حزمة
کهودهن	:	ابلد
پاوان	:	حمية

ظرف، وعاہ	:	تامان
تکیہ	:	پال
متکا	:	پالگہ
مرفقہ	:	پالگہ
شکایہ	:	گلی
عدالت	:	بہرا بہر

لہ کومہ لہ ووشہ کانی پیشہ وودا، دووانیان زور سہرنج رادہ کیشن و پایہی بلندی (خانی) لہ زمانہ وانیدا دیاری دہ کھن، نہ میش ووشہ کانی (پالگہ) و (پالگہ) ن، کہ لہ ووشہی (پال) و (پال) ی داتاشیون ، سہرہ پای نہ مانہش کومہ لیک ووشہی نہ وتوی بو چہ سپاندو وین ، کہ سامانیتکی گرانبہ های فوکا بولہری زمانہ کہ مانن بہر لہ وروژان و لہ ہہ وائی دہرونی مروّف دہ کھن:

خلتہ، محبہ	:	نہ قین
بغض ، عداوہ	:	نہ قین
انس، الفہ	:	ہوگری
انفعال	:	شہرم
ضغن	:	گین
غیظ، کرب	:	فہم
فرح	:	شاهی
روح	:	ہتسانایی
امل	:	ہیفی
کلوح ، ہبوس	:	رووترش
اشارہ ، وحی	:	فی

قلدره	:	تین
زیغ	:	میل
تلذذ	:	خوشی

به لام هه ندی جار، خانی، به رامبهه به ووشه‌ی عاره‌بی، ووشه‌یه‌کی
 ئاساتتری عاره‌بی هیناوه‌ته‌وه، نه‌ک ووشه‌یه‌کی کوردی . وه‌ک:

(سلطان = دلیل)، (عقاب، نکال = هه‌زاب)، (بهاء = زینه‌ت)،
 (سجیه = ته‌بیعت) نه‌مه‌ش یاله‌به‌ر بیویستی کیشی هۆنراوه‌بووه
 یاخۆ ووشه‌ی کوردی به‌را به‌ریانی نه‌دۆزیوه‌ته‌وه .
قالبو فۆرمی نه‌به‌هار

وه‌کو بزانه‌م نه‌م لایه‌نه‌ی (نه‌به‌هار) تاوه‌کو ئیستا خراوه‌ته
 پشت گوئی یاخود من نه‌و باسانه‌م نه‌دیوه‌ که‌له‌م باره‌وه‌ نوسراون .
 بیگومان پیش‌له‌ ئیسلام بوونی نه‌ته‌وه‌ی کورد زمان‌ی کوردی
 له‌به‌سته‌و گۆرانی یان له‌ ئاوازه‌ی مۆزیکایی بی‌به‌ش نه‌بووه .
 زۆر به‌دلتیایی ده‌توانین هه‌موو کیشه‌ گرانه‌کانی (به‌یت و لاوک و
 حه‌یران) به‌ پاشماوه‌ی کیشه‌کانی داستانی (مه‌لحه‌می) کۆنینه‌ له
 قه‌له‌م بده‌ین و کیشه‌ سووکه‌کانی به‌سته‌و گۆرانیش، که‌ له‌ سه‌ر
 بنچینه‌ی بره‌گه‌ی ده‌نگی (syllable) دامه‌زاون به
 کیشه‌کانی نه‌ته‌وه‌یی شیمه‌ری کوردی بزائین . نه‌م کیشانه‌ش،
 چونکه‌ زاده‌ی زمان‌ی کوردی و سروشتی مۆزیکایی نه‌ته‌وه‌ی کوردن،
 نه‌ک هه‌ر هه‌بوونی خۆیان پاراستوه‌، به‌لکو جیگه‌یان به‌کیشه‌کانی
 عه‌رووزی (عه‌روضی) له‌ق کردووه‌و خه‌ریکن بۆ یه‌که‌جاری مه‌یدانی
 شه‌ری کوردی داگیر بکه‌نه‌وه .

دوای ئیسلام بوونی نه ته وهی کوردو بلاو بوونه وهی رۆشپیری
 ئیسلام له کوردستاندا، نه ته وهی کوردیش، وهك نه ته وه کانیتر وازی
 له گه لێك که له پووری گێانی پێش ئیسلامه تی هیناوه و،
 کێشه کانی نه ته وه پیشی مه پدانپان بو کێشه کانی عهرووزی چول
 کردووه و بوونه ته کیشی لۆگلتوری • ته نانهت نه و شاعیره
 نه خوینده وارانیه که له سه ز ئه م کێشانه شیمیریان داناوه به (شایه ر)
 ناو نراو ن نهك (شاعیر) • نه وهش ئاشکرایه که پایه ی هۆنهری
 (شایه ر) به پیتی کێشانه و تهرازووی سه رده م، له پایه ی (شاعیر)
 گه لێك نزمتر بووه •

گه رچی شاعیره گه و ره کانی پێش (خانی) و دوای ئه میشس،
 هه موپان شاعیری عهرووزی بوون و هونه ریکی زۆریان له م
 باره وه نواندوه و • له گه ل ئه وهی که هه تا رۆزانی ئیمرومان
 کێشه کانی عهرووزی له لاپه ن گه لێك شاعیرانی کورده وه پێره وی
 ده کراین، وه کو بزانه هه چ باسێکی نه زه ری ئه و ته وه باره ی زانیاری
 عهرووزه وه له زمانه که ماندا نیه • ته مجا لێره دا نرخی هونه ری
 نه وه بارمان بو ئاشکرا ده بیت •

راسته نه وه به هار باسێکی نه زه ری نیه و، ته نانهت قالب و فۆرمه که ی
 زیانیان به ناوه رۆکی نه ره هه نگه که گه پاندووه و، دوورنیه گه رله
 قالبی هۆنراودا نه بویه، هه م ته واره که ی گه و ره ترو هه م چه ند

ئه وه نده ی دی ووشه ی گزرووی تیدا هه باو خزمه ته کی پتیری
 زمانه که مانی بگرده یه •
 به لای م به سته ی خانی په روهرده گردنی مندا لانی کورد بووه • په هۆی
 نه وهی که شاعیریکی گه و ره و راهه ریکی ئه جگار دوور بین بووه،

نرخى هونەرى شيمىرى بەتەواوى زانىووه و يستوويه تى بنچينهى
 ئەم هونەرە كە كىتش و مۆزىقايە تى ، روون بىكاته ووه ھەر لە
 مندائى يەوہ ، شاگردانى كوردفێرى ئەو كىتشە عەرووزى . يانە
 بىكات كە بۆ دانانى شيمرو ھونراوہى كوردى بەكار دەھاتن .

بۆيە كە ، مەتنى فەھەنگە كەى لەسەر سێزە كىشى عەرووزى
 ھوناندۆتەووه و ناوى كىتشە كانو تەفەيلە كانى ديارى كردووه .
 تەمەش بە باوھەرى من يە كە مەين ھەولدان بووہ كە لە لاىەن
 شاعىرىكى زاناي كوردەوہ دراوہ لە بارەى زانىارى عەرووزەوہ

زانستى عەرووز (علم المروض) يش ، لە بنەپەرە تا ئەو زانستە يە
 كە بنچينهى كىتشە كانى شيمىرى عارەبى روون دەكاتەوہ . (ئەحمەد
 كورپى خەليل فەراھىدى) لە سەدەى دووھى كوچىدا لە شوينىكى
 بە ناوى (عروض) ، لە شارى (مەككە) ، بناغەى ئەم زانستەى
 دامەزراندوہ بۆ يىكە ناوى زانىارى عەرووزى لىئاوہ . (۹)
 عەرووزيش شازدە بەھرى ھەيە و ئەمانەن : (۱ - الطويل .

- ۲ - الكامل . ۳ - الرجز . ۴ - البسيط . ۵ - الوافر .
- ۶ - المتقارب . ۷ - الخفيف . ۸ - الرمل . ۹ - المديد .
- ۱۰ - السريع . ۱۱ - المنسرح . ۱۲ - المجتث . ۱۳ - الھزج .
- ۱۴ - المضارع . ۱۵ - المقتضب . ۱۶ - المتدارك .

ھەرىكەت كەم بەھرانەش ، لەچەند تەفەيلە يىكى ئەم ھەشت
 تەفەيلانەوہ دروست دەبن

(فعولن ، مفاعيلن ، متفاعلن ، مستفعلن . فاعلن)

۹ - توضيح المروض ص ۵ . اميل جورج عبید .
 ۱۰ - ئەم بەھرە (ئەخفەش) دۆزىوہ تىدوہ . (ھەمان سەرچاوە) .
 تىببىنى : بۆ نووسىنى ئەم باسمە سوود لە كىتەبى (توضيح المروض)
 وەرگىراوہ .

مفاعلتن ، فاعلاتن ، مفعولاتٌ •)

پهشی زۆری به حیره کان • دوو بابه تیان ههیه، بابه تسی ته و او
(تام) و بابه تسی مه جزوو • بۆ نموونه:

له بنه پره تا، به حیری (ره جهز) له شهش ته فعیله ی (مستفعلن)
پتکها تووه:

مستفعلن مستفعلن مستفعلن (دوو جار) ^(۱۱)

که له م به حیری ته و او ته فعیله ک که ده پتته وه، به حیره که ده پتته
ره جه زی مه جزوو:

مستفعلن مستفعلن (دوو جار)

هه ره ته فعیله یه کیش له چه ند سه به ب (سبب) و وه ته دو (وتد)
فاسیله (فاصلة) دروست بوون • هه ریه ک له م سنج یانهش له چه ند
پیتان پتکها توون • پیتته کانیش هه ندیکیان بز یون (متحرك) و
هه ندیکیان نه بز یون (ساکن) • تیپی بز یویش یه کتیک له م سنج
نیشانه ی هه یه (سه ر = فتحه) (ژیر - کسرة) (به ر = ضمة) تیپی
نه بز یویش هه میسه نیشانه ی (زه ننه = سکون) ی به سه ره وه یه •
له بهر ئه وه ی که له ریتوو سی کوردیدا نیشانه کانی بز ووتن به کار
نایه ن و سه یاره ت به وه ی که زانسه تسی
عه رووز تاییه تسی شه سیمری عه ره بی په
به چاکتری دد زانم که له زه مینه ی ئه م پاسه دا هه مان میساله کانی
سه رچاوه کانی عه رووزی عاره بی بکم به نموونه •
یه که م : سه به ب : له دوو پیتان دروست بووه دو جووری هه یه :
۱- سه به بی گران (السبب الثقیل): ئه وه یه هه ر دوو پیتته کانی
بز یوین وه ک (غُد)

(۱۱): مه به ست له دوو جار ئه وه یه که (بیت) هه شیمه ر که ده پتته ۶ ته فعیله،
چونکه له دوو دیره شیمه (مصراع) پتکها تووه • (دانه ر)

۲ - سه به بی سووک (السبب الخفیف) : نه ویه پیته یه که می بزئو
پیتو نه ویترو نه بزئو ، وهک (هب) *

دووه م : وه ته د : له سئی پیتان پیکهاتووه و دوو جووری هه یه :

۱ - وه ته دی کووه کراو (الوتد المجموع) : له دوو پیته بزئوو
یه کیکی نه بزئو دروست بووه ، وهک (نغم) *

۲ - وه ته دی دا بر او (الوتد المفروق) : له پیته کیکی بزئوو پیته کیکی
نه بزئو و دیسان پیته کیکی بزئو وه پیکهاتووه ، وهک (قال) *

سئی یه م : فاسیله : دوو جووری هه یه

۱ - فاسیله ی پچووک (الفاصله الصفری) : له سئی پیته بزئوو
یه کیکی نه بزئو دروست ده بین وهک : (سکنوا) *

۲ - فاسیله ی گوره (الفاصله الکبری) : له چوار پیته بزئوو
پیته کیکی نه بزئو په یدا ده بین وهک (قتلهم) *

نه مه یان له لایهک :

له لایته کیکی که وه * هر ته فمبله بهک بزئو هه یه دوو جووره گسورانی
پیته سه ر * یه که م (زحاف) و دووه م (علة) *

(زحاف) یش واتای که م گردنه و دیه و تووشی سه به به کان
ده پیتو دوو بابه تی هه یه :

۱ - زحافی تاک (الزحاف المنفرد) : که نه مانه ن (الخبن - الوقص -
الاضمار - الطی - القیض - المقل - المصب - الکف) *

۲ - زحافی جروت (الزحاف المزدوج) ، که نه مانه ن :
العیل - الغزل - الشکل - النقص) *

هیلله تیش دوو بابه تی هه یه :

هیلله تی به زیادی (القلة بالزیادة) ، که نه مانه ن (الترفیل -
العدیل - التسبیغ) *

۲ - هیلله تی به که می (الملة بالنقص) : که نه مانه ن (الحذف -

القطف - القصر - القطع - التشحيث - الحذذ - الصلم - الكشف -
الوقف - البتر) هروه ها نه مانه ش الخرم - الخزم - الثرم - الشتر
انخرپ - المصب - القصم - الجسم - العقص) •

له مه دا نه وه روون ده بیته وه که له شازده به حره نه سلی به کانی
عهرووزی چهند نه وه نده یتر کیشی جهوازی په ی داده بن •

وهک له پیتشه وه دا گو تو ومانه ، ناو ناخنی (نه و به هار) ، له
سیتزده پارچه دا هو ترا و ته وه • به لام وانه بی هر سیتزده پارچه کان
له سر سیتزده به حری نه سلی عهرووزی داندرابن ، به لکو له سر
حفت به حری نه سلی و له سر شه ش کیشی جهوازی ریکنراون
کیتشه کانی جهوازی ش ، له هندی به حره کانی نه سلی به وه
داها توون • نه مانه ش کیتشه کانی پارچه کانی نه و به هارن :

یه که م : له به حری هه زه جی ته و او دا :

۱- کیشی هه زه جی مه کفووف و مه حزوف و موسه مهن (مثن) ۱۲

۲- کیشی هه زه جی نه خرب و موسه مهن

۳- کیشی هه زه جی سالیوم و موسه مهن ، ۰/۱۳ •

دوووم : له به حری ره جهزدا :

۱- کیشی ره جهزی سالیوم و موسه مهن

۱۲ - نه وه یه به حره که ی نه سلی له شه ش ته فعیله پیکهاتین و دوو ته فعیله ی
پژ زیاد بکریت ده بیته هه شت ته فعیله • (دانر)

۱۳ - به یته که شیمیری عاره بی دوو کهرت (مصراع) • کهرتی یه که م (صدر)
هی دووم (عجز) • دووا ته فعیله ی (صدر) پنه ده گو تر تی (عروض)
دووا ته فعیله ی (عجز) یش ، (ضرب) • له شیمیری عاره پیدا بسژی
هه یه که (عروض) و (ضرب) گزرائی جیا وازیان بیته سر •
که چی له شیمیری کوردیدا ، (عروض و ضرب) یه که چوره
گزرائیان دپته سر • نه مجا واتای (سالم) نه وه یه که ته فعیله کانی
(عروض و ضرب) تووشی هیچ گزرائیک نه هاتین •

۲- کیشی ره جهزی مورده فنهل • (۱۴)

۳- کیشی ره جهزی مه توی و موسه مهن

۴- کیشی ره جهزی مه توی و مه خبوون

سئیه م: له به حری ره مه لدا:

۱- کیشی ره مه لی مه قسوورو موسه مهن

۲- کیشی ره مه لی مه جزووف •

چاره م: له به حری موزاری عدا:

کیشی موزاریعی نه خروب

پیتنجه م: له به حری سه ری عدا:

کیشی سه ریعی مه توی و (مه کشوف) • ۱۵

شه شه م: له به حری به سیتدا:

کیشی به سیتی مه توی •

مهوتنه م: له به حری موته قاری عدا:

کیشی موته قاریعی مه قسوور •

لئکدانه وهی کیشه گان

وه گور له پیتشه وه دا باس مان کردووه ، (خانی) هر پارچه یه کی به

دوو به پته هونرا وهی سه ره تایی ده ست پتکردووه ، تیا دا کیشی

پارچه گه و ته فمیله گانی دیارده کردوه • له دوای نه مه و ،

له سه ر قافییه (سه روا) یه کی جیا وازدا ، مه تنسی فره هنگسی

پارچه گه ی هوناندا ژته وه • لپره دا ، ناوی پارچه گان وه ک خوی

به عاره بی ده هیلینه وه • به لام هر پارچه یه ک ژماره یه کی ده خه پنه

پیش •

۱۴ - وه ک له شوپنی خویدا روونی ده که پنه وه • نه و کیشی کی که خانی

نه م ناوهی بس داناره ، کیشی کی (ده) بره گه بی گوردی یه و کیشی

عهروزی نیه •

۱۵ - وه ک له شوپنی خویدا روونی ده که مه وه ده بی ناوی تو او ی کیشی که

(سه ریعی مه توی و مه کشوف) بی نه ک (سه ریعی مه توی) • دانهر

۱ - القطعة في بحر الهزج المكفوف المحذوف

حتا توو دهورو دهرسان نه کی تکرارو مهسروف
دهدنیایی تونایی نه مشهور نه مهسروف

مفاعیلن فعولن مفاعیلن فعولن

چ خوش وهزنه بیستن ههزهج مهکفوفی و مهحزوفی —
له دووای ئهم سه ره تایه ، سه ر گوزشته ی پیغه مبهری له
پارچه یه کی یازده بهیتی هاو قافیه (سه روا) دا هؤناندۆ ته وه:
خودی : الله • قاسید : ره سوله • ئهی خودی زان
(خه لپنه چارن) هه رچار ئیمان ئهی موسلمان
لپکدا نه وه ی کتسه که:

به حری ههزهج له بنه رته کهرتی (مصراع) هه ر به یتیکی سی
ته فعیله یه :

مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن

که چی لیره دا هه ر کهرتیکی کراوه به چوار ته فعیله و کتسه که
بووه ته موسه من :

مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن

۱ ۲ ۳ ۴

ئهم ته فعیله یه ش له وه ته دیتی کۆوه کراو (قفا) وله دوو سه به بی
سووک (عی) و (لُن) دروست بووه .

۱ - ته فعیله کانی یه که م و سی یه م تووشی زیعافی (کهف)
هاتوون، و اتا پیتی نه بزئوی (ن) له سه به سه سووکه کانی (لُن) دا
هه لگیراون و ته فعیله کان بوونه ته (مفاعیل) .

۲ - ته فعیله کانی دووه م و چواره م تووشی عیله تی (حه زف)
هاتوون: و اتا : سه به سه سووکه کانی (لن) له هه ردوو ته فعیله کاند
به ته واوی هه لگیراون و ته فعیله کان بوونه ته (مفاعی)، ئه مه ش

به هۆی گرانی له سه ر زماندا ، کراوه به (فعولن) .

مفاعيل . فمولن مفاعيل فمولن
 كه واتا ته فميله كاني كيشي (هزه جي) مه كفوف و مه جزوف
 ته مه يه :

مفاعيل فمولن مفاعيل فمولن
 نهك :

••

مفاعيلن فمولن مفاعيلن فمولن
 ره ننگه ئم هه له يه له لايه ن سو كه سانه وه كراييت كه
 نه وبه هاريان ده ستروس كردو ته وه .

۲ - القطعة في بحر الراجز المطوي المخبون :

پرده كو راييتن زهر عاريزي دلستاني خوش ۱۶

دل ز غمان كو بيته دهر بوليولي گولستاني خوش

مفتعلن مفاعلن مفتعلن مفاعلن

به حرا ره جهز سو خه بن و ته ي گه راييتن ره وانه خوش
 له دوو اي ئم مه تله عه ، تيکستي فره نكي پارچه كه ، له
 سيزده به يني هاوسه روادا (فافيه دا) هونراوه ته وه :

زوج ، رجل ، چ : ميتر • ئو • زن : مرأة ، زوجة ، نساء

والد : باپه • والدة : دايه • شقيق و اخ : پرا

ابن : گوره • بنت : کچه • صهر : خه زووره • مامه : عم

عمة : مه ته • عمامة : شاش • جدة : چيه : خو ، پيره دا

ليکدانه وه ي کيشه كه :

به حري هه زه جي ئسلي هه رکه تيکي سي ته فميله يه :

مستفعلن مستفعلن مستفعلن

که چي ليته دا ، هه رکه تيک ته فميله يه کي زيادي خراوه ته سه ر و
 کيشه که بووه به مومسه مه ن :

مستفعلن مستفعلن مستفعلن مستفعلن

•••••

۱ ۲ ۳ ۴

۱۶ - عاريز = (عارض) = روو

هه رته فمیله یه کیش له مانه ؛ له دوو سه به بی سووک (مئس) و
 (تفت) و له وه ته دیکه کۆوه کراو (عَلْن) پیکهاتووه .
 ۱ - ته فمیله کانی یه کهم و سێ یه م، تووشی زحافی (تهی)
 هاتوون و واتا : له سه به به سووکه کانی (تفت) دا، پیتی نه بزێوی
 (ف) هه لگیراوه و ته فمیله کان بوونه ته (مستعلن) نه مهش له بهر گرانی
 کراوه به (مفتعلن)

۲ - ته فمیله کانی دووه م و چواره م تووشی زحافی (خه بن)
 هاتوون؛ واتا له سه به به سووکه کانی پیشه وه دا (مست) ،
 تیبی نه بزێوی (سئ) هه لگیراوان و ته فمیله کان بوون به
 (متفعلن) نه مهش له بهر گرانی ده کرێته (مفاعِلن) . به م
 جۆره کیشی ره جهزی مه توی و مه خبون و موسه مه مه
 په یدا بووه .

۳ - القطعة في بحر الرمل المحذوف :

عارفی کو ب قنجیی مه عرووف بت
 دئی هه لیم و صابرو مه وقووف بت

فاعلاتن فاعلاتن فاعلات (۱۷)

وهزن نهفه حینا ره مه ل مه جزووف بت

دووا ی ئه م سه ره بنده، تیکستی فه ره نهگی ی
 پارچه که ی له سێ زده بهیتی هاوسه روا (قافیه) دا ریکهستووه:
 قَلْبٌ ، تَبَعٌ ، فِيءٌ : سَهْنٌ وَهَشْمَسٌ : تَأْفِ
 دهشته : ییداء : مشی : چوونه : خطوة : گافی

۱۷ - ده بی ته فمیله ی سێ یه م (فاعِلن) بتت یا (فاعِلان) ، نه ک
 (فاعلات) ، نه کینا کیشه که ده بیته (ره مه لسی مه قسوور) نه ک
 (مه جزووف) . شایانی باسه که (منطق الطیر) ی فه ریدود دین
 هه تتاز (و (مه سنهوی مه عه نه ی) ی (مه ولانا جه لالود دین له
 سه ره ئه م کیشه ن . (دانه ر) .

نار : ناگر : حژ : گهرمی : برد : صار
 تلج : بهرفه : ماءوسلسل : همدوو ، ئافی

تاد ۰۰۰۰

روون کردنهومی کیشه که :

تهفمیله کانی ئهسلای ئهه کیشه بهه جورهی خواره وهن :-
 فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن (بوهر میسراعیک)
 ۱ ۲ ۳

ئهه تهفمیله یهش له وه ته دیکئی دایپراو (فاع) وله دوو سه به بی سووک (لا) و (تن) په یدا بووه .

ئه گهر تهفمیله ی سئیهه توشی عیلله تی (حزف) بییت، سه به بی (تن) به ته وای له ناو ده چئو تهفمیله که ده بیته (فاعلا) ئههش له بهر گرانیی له در کاندندا ده کریته (فاعلن) ، کیشه کهش ده بیته ره مهلی مه حزوف .

خۆ ئه گهر تهفمیله که ی ناوبراو توشی عیلله تی (قهسر) بیی ئه وای بیی نه بزئوی (ن) له سه به بی (تن) دا ده فووتیت و بیی (ت) ی بزئوه کهشی ده کریته به نه بزئو (ت) تهفمیله کهشی ده بیته (فاعلات) ، یا (فاعلان) ناوی کیشه کهش ده بیی به (ره مهلی مه قسور) .

وادیاره دیسان له دوا (خانی) ئهه ههله یه کراوه و تهفمیله ی سئیهه له جیاتی (فاعلن) ی مه حزوف بنوسریتته وه (فاعلات) ی مه قسور نو سراوه ته وه .

۴- القطعة فی بحر الرجز السالم المثنی .

گهردی ته مه قسودهک هه بیی لازم دهقی لی بی بی له ز خه سماته مه عبودهک هه بیی، دائم د ئه مری وی بیسه ز

مستفعلن مستفعلن مستفعلن مستفعلن
 سالم موبه مهن هه نهفه ئه ی تالی، به حرا ره جهز

دوای نهم سه رده تايه تيکستی فدره نگی پارچه که له نو
بهیتی هاوسه روادا هاؤنراوه ته وه :

هاتم : آتیت : آعتی : تیم : وی هات : اتی : ایست : ومره
آتیت : مندا • خذ بگر • ارجع : فه گهر • اذهب : هیره
اجعل : بگير • اسحق : بهير • اضرب بقوت • انظر : بنير
اقرا : بخوون • اعلم : بزان • ایمان : بهمهنا : باوهیره
ليکدانه وی کيشه که :

به حری ره جزی ته واو له بنهیره تاله شهش ته فمیله ی
(مستفعلن) داهاتووه واتا میسراعی هر بهییتیکی سی ته فمیله یه
که چی لیتره دا هر میسراعیك ته فمیله یه کی زیاده ی خراوه ته
سه روکيشه که بووه به ههشت ته فمیله یی • ناشکراشه که
ته فمیله کان هیچ گۆراتیکیان به سردا نه هاتووه •

٥ - القطعة في بحر الرجز المرفل •

هه چی ب علمی جه هل کر مو به دده ل

سفری خووی کر ب زیر مو که لاله

مستفعلاتن مستفعلاتن

به حرا ره جه زیوو چ خوش مورده ففهل

له دوای نهم سه ربه نده مه تنی فدره نگی پارچه که
له پینج بهیتی هاو سه روادا ریکنخراوه :

اخضر چه : کهسکه • اهرم ، حق : سووره

ازرق : هشینه • جورب ، چه : گۆره

طود ، جبل ، طور : ههرسی : چیانه

وادی : نهواله • حفرة ، چه : کۆره = (قورت) •

مرسول : هناری • مدقون : فهشاری

مجبور بینگاف • مجیر : بزۆره

ایکم : چه لاله • اعرج : چه : لهنگه

یهك چافه : اعور • اکمه : خو کوره (= کویر) •

معتول : کوشتی • مغسول : شهوشتی

میتة : مراره • مرقد ، حو : گوړه

راستی یه کهی، چۆنیه تی داها تنی نم کیشه له به حری ره جه زدا
بۆم ساغ نه کرایه وه • چونکه ته فعیله کانی به حری ره جه ز
تووشی عیله تی (تهر فیل) نابن •

به لام شه وه ناشکرایه که نم کیشه ، کیشه کی ده برگیسی
نه ته وه بیمانه و زور له گۆرانی به کانی فولکلوری کوردی له
سهرنم کیشه ن • لام وایه (خانی) بۆ نه وه ی پایه ی کیشه که
له لای شاعیره کانی کورد بهرز بکاته وه تم (ته خریج) هی بۆ
کردوه ، یا خو باومپی وه ها بووه که ده بی هه موو کیشیکی
شیعری له به حره کانی عرووزی به وه داها تووین • (۱۸)

۶- القطعة في بحر المضارع الاخر ب (۱۹)

تهی کوته کبیر دائیم کرییه ژ بۆ خو مهرکه ب

تهووه ل توپی بگهیی پاشی بگیریه مهرکه ب (۲۰)

مفعول فاعلاتن مفعول فاعلاتن

خوش وه زنه بی مه لاله گهر بت موزاریع نه خروب

دووای نم مه تله عه مه تنی فره هنگی پارچه که تو به یسی

۱۸ - بناغهی موزیقایی کیشه کانی نه ته وه بی کوردی • له سه برگی ده هه موو •
دامه زراوه نهک پیتی بزپوو نه بزپوو (المنحرك والساکن) • نه مه شس
جیاوازی به کی زورگر نه • چونکه هه برگی به کی ده نگی کوردی ،
چ سوک بیت وهک (دوو - دژه دی • • تاد •) و چ ناوه نجی بێ وهک (دار ،
دور ، دیز • تاد •) و چ گران بێ وهک ده نک ، خوین ، بهرک - تاد •)
نرخه کی موزیقایی له هه موو برگی که دایه نهک له پسته کاندای • (دانه ر)
۱۹ - له چاپه که دا (الاحزب) نوو سراوه ، دیاره ته مه ش هه له یه • (دانه ر) •

۲۰ - لام وایه نم به یته پتویستی به ساغ کردنه وه هه یه • له فره نهگر
(المنجد) دا ، واتای المرکب ، بهم جزیره یه (المرکب : واحد المرکب
(البحرية او البرية) (ركب ، رگوبا ، و مرکب الدابة ، و علی الدابة) • دانه ر

ماوسه روای پری کردۆته وه :

رمان: هئاره • جلنار: گولیازو • تین: هژیره (۲۱)

قئاء: خیاره • دوفض: بیقازه • ئوم: سیره

تفاح: سیقه • سمس: کونجی به • به: سه فهرجهل

دباء و قرع و یقطین: کوندک • جبن: په نیره

لیکدانه وهی کیشه که:

ته فعیله گائی بنچینه یی ته م به حره ته مانه ن:

مفاعیلن فاعلاتن مفاعیلن (دوو جار)

لیره دا هه ر که رتیک ته فعیله پیکى (فاعلاتن) ی خراوه ته سه رو بووه

به چوار ته فعیله:

مفاعیلن فاعلاتن مفاعیلن فاعلاتن

هه ردوو ته فعیله گائی (مفاعیلن) له وه ته دیکى کۆیه کراو (مفا) و

له دوو سه به یی سه و که وه (عی و لن) پیکهاتوون •

وه ته ده کان عیله تی. (خه زب) یان هاۆۆ ته سه و واتا ،

پیتى بزىوى (م) یان فه وتا و ن ته فعیله کان بوون به

(فاعیل) (۲۲) ، نه مهش له بهر گرانی کراوه به (مفعول)

که و اتا ناوی ته و اوی کیشه که موزاریمی نه خه به یی موسه مهن) ه.

۷ - القطعة في بحر الرمل المقصور المثنى

شیخ و سۆفیتی که رامهت خوه نندن و عیلم و عه مهل

خولوه ته حو جره ته ریقاته شه ریمهت بی مه له ل

فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن

خوش تووقى به حرى بتوونه له و ره خوش چوونه ره مهل

دوای نه مه ، ناوه رۆکی فه ره نه گى پارچه که له شازده به یتى

۲۱ - زه نه گه بی ووشه ی (گولیازو) به م چه شه بن (گولیازی) و اتا جئاتار

گولی هه ناره ، چونکه ته م ووشه یه په کسه ر له دووای ووشه ی هه نار

هاتوو (دانه ر) •

۲ - بنواره : توضیح المروض: ص ۱۰۳ جدول بالتفیرات اللاحقة بالاجزاء

هاو سهروادا مؤنراودتهوه :

شیخ : ریسپی • شیب : پیری • شاب جهوانه، شان : حال
مروء : میزینی • نو ، لاوینی : فتوة • کهل : کال
••• •• •• •• ••

صرح : کۆچک • صرخة ، صرة : گازی نو ، خلة : ئهفین
خَل : یار ، نو خلوة : تهنها • حلو : شیرین • مز : تال
روون کردنهوهی کیشهکه :

ئهسلی کیشهکه، هر میسزاعیککی له سێ تهفمیله
(فاعلاتن)، دروست ده بێ که چی لێره دا هر میسزاعیک
تهفمیله که زیادی خراوه ته سر بووه به موسه مهن
فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن (دوو جار)

تهفمیله ی چوارهم تووشی عیله تی قه سر هاتوووه و بووه ته
(فاعلات) بۆ واتای قه سر کردنیش بنواره پارچه ی سێ یه م
۸ - **فی بحر البسیط المطوی** •

گهر ته دفتین تو بیی میرو سهرو موغته بهر (۲۳)
کذب و خلافی مه بیژ گهر ته بکه ن کهر ب کهر (۲۴)

مفتعلن فاعلن مفتعلن فاعلن

مه تو ییه به حرا به سیت لێ بکه جاره ک نه زهر
دوای ئه م سه ره تایه ناوه پۆکی فره نهنگی پارچه که، له شازه
به یتی هاو قافیه دا رێکخراوه :

شمل : بلاف بوونه هم فیک که تنه • شمله : بهر
زربتی : مافووره ، هم طنفسه : ئه ی باخه بهر
••• •• •• ••

هرب وهزیمه : ره ئین • قرح و جراحة : برین

(۲۳) لێره دا راناوی (توی پتس ووشه ی) بیی) ، زیاده کیشه که له
ده کا • (دانه ر) •
(۲۴) کهر ب کهر = کهرت به کهرت (دانه ر) •

ضدو عدو : دوزمنن • حرب ووغا : هردوو : شهري
تساد ۰۰

روون کردنه وهی کیشه که :

بهحری بهسیتی تهواو ههشت تهفعلیه واتا هرکه رتیکی
لهسر ئهم چوار تهفعلانهیه :

مستفعلن فاعلن مستفعلن فاعلن

بهلام هردوو تهفعلیه کانی (مستفعلن) زیحافی (تهی) یاز
هاتوته سر بوونه ته (مفعلمن) • بو واتای تهی کردنیشر
بنواره پارچهی دووهم •

۹ - القطعة في بحر الهمزج الاخر ب المثنى (۲۵)

(۲۶) هرچی کوژ دونیایی بهرداشته دامه ن یوو (۲۷)

بی شوپه دتیف عامی نه فراشته گه رده ن بوو (۲۸) -

مفعول مفاعیلن مفعول مفاعیلن

وهزنا ههزه جا نه خرب نه فره نگه موسه مهن بوو (۲۹)

دووی ئهم سر به نده تینکستی فره نه کی ی پارچه که له ههژده
بهیتی هاوسه روادا پیکخراوه :

هریوط ، وهکی ، معقود معقول : گریدایی

مکتوم ، وهکی مکنون و مغبون : فه شیرایی

• • • • •

۲۵ - له چاهه گدا به هه له (الاحزاب) نووسراوه • (دانهر) •

۲۶ - (هرکی) راستره چونکه (کی) بز که سان و (چی) بز شان به کار
ده هتیرین • (دانهر) •

۲۷ - له ووشه ی فارسی (برداشتن = هه لکردن ، بلند کردن) هاتروه ،
(فرهنگ عمید) (دانهر) •

۲۸ - له ووشه ی فارسی (افراشتن = بهرز کردن) (فرهنگ عمید) (واتا
ئهو که سهی له جیهاندا داوینی خزی هه لده گان و خزی له کرده وهی
ناشیرین ده بار تزییت له نیو کۆمه لدا سر بهرز ده بی) • (دانهر) •

۲۹ - ووشه ی (بوو) له چاهه گدا بهریوه • (دانهر) •

منثور وهكى ، ميثوث ، منشور : بلاف بوويي
 قسطاس : تهراروويه • موزون ، چه : كيشايي
 تاد •••

زورن كردنه وهى كيشه كه :

وهك له پارچهى يه كه مدا باسماں كردووه ، به حرى ههزه جى
 ته واو شهش ته فميله يه واتا • كه رتى هه ربه يتيكي له سه ر
 شه سى ته نعيميلانه يه :

مفاعيلن مفاعيلن مفاعيلن

كه چى ليره دا ، هه ر كه رتتك (ميسراعيك) ته فميله يه كى
 بو زياد كراوه و بووه به موسه مهه •

مفاعيلن مفاعيلن مفاعيلن مفاعيلن

جكه له مهش ته فميله كانى يه كه م و سى يه م تووشى عيالله تى
 (خه رب) هاتوون و بوونه ته (مفعول) • بو واتاى
 (خه رب) يش بنواپه پارچهى شه شه م •

١٠ - القطعة في بحر الرّجز المطوي المثلثن

گه ر ته دليتن كو به رابه ر نه بيتن كه س ب ته را

علمى بنخوون هم عمه لى توو بكه سينمه ت ژ خوهره را

مفتعلن مفتعلن مفتعلن مفتعلن

ئهق ره جهزا مه توييه دا قنجى بزاني توو برا

دوواى شهش ناوه رووكى فرهه نكيى پارچه كه حوت به يتى
 هاوسه رواى پر كردۆتوه :

فلك : گه مى • سلك : لپي چوونه • ضياء : ره هنى : بزبان

شه ر : مه هو • ليل : شه قى و • سفله : گه دا • ابله : نزان

عشق و محبة : چه • نه لىن • بفضرو عداوة : چه : نه ئىن

انهزموا : جومله ره ئىن • اختلسوا : يه هنى ، ره ئان (٣٠)

٣٠ - ده بى (رفان) بى = رفانديان (دانهر) •

لیکدانووی کیشه که :

هك له پارچهی پیشش ته مه دا دیارده مان کرد ، به حری ره جه زو
ته او له سر شش ته فمیلانه و اتا که رتی هر به بیتکی له سر
سه م ته فمیلانه یه :

مستفعلن مستفعلن مستفعلن

که چی لیره دا هر که رتیکه ته فمیله یه کی بو زیاد کراوه و
کیشه که بووه به موسه من . ه موو ته فمیله کانیش توشی
زحافی (تهی) هاتوون و بوون به (مفتعلن) . بو واتسای
تهی کردنیش بنواپه پارچهی دووم .

۱۱ - القطعة في بحر السريع المطوي (۳۱)

هرچی که سی علمه کی قنچ خونندیه

دهوله ته گه روی ب نه سل زانیه

مفتعلن مفتعلن فاعلن

به حرا سه ریه چیه خوش مه توییه

پاشی هم سه ربه نده فدره نگی پارچه که له چوارده بهیتی

هاو سه روادا ریکنراوه :

مه که ، مه دینه ، چنه نهو : قریتان

روژو هه پیف هه دوو چنه : زیرقان

•••••

اپسرو یسری ، چنه ، نهو : هه دوو چهپ

راست ، چیه : ایمن و یمنی : یزان

روون گردنوهی کیشه که :

به حری سه ریه له پنه رتا ، هه رکه رتیکه له م سن

۳۱ - راست به کی ناوی ته اووی هم کیشه (البحر السريع المطوي

(والمكشوف) ، (دانه) .

۳۲ - زیر : القوب صیغ بحمره او صفرة : (المنجد) - دانه

تهفمیلانه پیکهاتووه :

مستفعلن مستفعلن مفعولات

۱ - هردوو تهفمیله کانی (مستفعلن) تووشی زحافی تهی
هاتوونو بوونه ته (مفعلن) بوو نم مه بهستهش بنواپه
پاچهی دووهم .

۲ - تهفمیله ی سخییم (مفعولات) ، دوو سه به بی سووک
(مف) و (عو) و له وه ته دیکسی دا پپاو (لات) پیکهاتوه .
سه به بی دووهم (عو) تووشی زحافی تهی هاتووه و پیتی
(و) ی نه بزپوی فه وتاوه و تهفمیله که بووه به (مفعلات) .
ئهمجا وه ته دی (لات) تووشی عیلله تی (که شف) هاتووه ،
پیتی (ت) بزپوه که ی که له دواوه به تی ، فه وتاوه و تهفمیله که
بووه ته (مفعلا) ، ئهمهش له بهر گرانی ی له سه زماندا
کراوه به (فاعلن) (۲۳) که واتا ناوی کیشه که ده پیتته
به حری سه ریمی مه توی و مه کشوف .

۱۲ - القطعة في بحر الهزج السالم المثنى

دهه سلا نه و به هاریندا دگال دلبر بچین گه شتی
ژ نهی خوشر عومر نابت لمن نهی حال قهوی خووش تی (۲۴)
مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن

هه زهج ، سالم ، موساممان بیت له بهان خووش مونه لقهش تی (۲۵)
دوای ئهمه ناوه پوژکی فه رهنگی پارچه که ، دووازه
به پیتی هاوسه روای پرگردۆتهوه :

عضد: بازك • نه نیشك: مرفق • فراع: زه ننده • لسان: نه زمان
نه نیشت: جنب • ابط: بنچه نك • عنق: نه ستوئیدی: پوستان
•••••

وصب: نیش و • نصب: زه حمت • ختن: زافا • ختان: سوننه ت

۲۳ - توضیح المروض : ص ۸۱ .

۲۴ - قهوی (قوی) = ززر ۳۵۰ = منقش .

بطانة : دؤستو ، ههم ، مبظون : زگك ئيشو ، دواء : دهرمان
لئكدانهوى كيشهكه :

ئەم كيشە بەحرى ھەزەجى تەواو ھەر ميسراھىكى
تەفەیلە يەكى خراو تە سەرو بوو بەموسەسەن .

۱۲ - القطعة في بحر المتقارب المقصور

موسەللىم بلا دل وەكى بەر ، بتن (~~بج~~)
دقبتن كو شاگردى دل بەر بتن
فولن فولن فولن فولن فولن
(۲۶)

تەقاروب خوشە گەر موقەسسەر بتن

دواى ئەم سەرەتايە ، مەتنى فەرھەنگى پارچەكە (۴۳) چىلو
سنى بەيتى پى كرددۆتەو سەروا (قالیە) ى بەيتەكان مەسنەوین
واتا دوو ميسراھى ھەر بەيتەك لە سەر يەك قالیەنو لە قالیەى
بەيتەكەى دواو یان جیاوازە :

سما : ناسمان • مرش : بان • خانە بیت

تتق : پەردە • ارفع : هلین • خوۆزى : لیت (۲۷)

دعاء : خووستنو ، • دع بەئیل • رح : ھەر

مرق : شوریبە • گل : یخو • جىء : وەر

لە بندەر تائەم بەحرە لە سەر ھەشت تەفەیلانە ، واتا كەرتسى
(ميسراھى) ھەر بەيتىكى لەم چوار تەفەیلانەو دروست بوو

فولن فولن فولن فولن فولن

۳۶ - واتا : ئەم مامۇستا دلى وەك بەرد بەت (دەردق بن) ، مەسنا دە بن

شاگردەكەى دلى بە دەرسەكە پەو بن

لە ئېوانى ووشەى (بەر ، بتن) و (بەر بن) ، جېناسى لئكدراو ھەپە
(دانەر)

۳۷ - لە فەرھەنگى (المنجد) دا ، ووشەى (تتق) م بەجاو ئەكەوت كەچسى

لە فەرھەنگى (عميد) دا بە ووشەپەكى تورگى دائراو بە واتاى

(پەردە) و ، شىتوہى نووسېنى (توتوق) بە پىنووسى گوردى

جېناسى لئكدراو = الجناس المركب

هدر يه کيک له م ته فمیلانه شس له وه ته دیکسی کڙوه کراو (فمو) و
 له سه به پیکي سووک (لن) په یدا بووه . ته فمیله ی چواره میان سه به به
 سووکه که ی تووشی عیلله تی (قه سر) بووه . واتا پیتی نه بز پوی
 (ن) ی فه و تاوه ، پیته بز پوه که ش (لن) کراوه به نه بز پوی (لن) و
 ته فمیله که بووه به (فمو) به حره که ش بووه ته (موه قاریبی
 مه قسور) (۳۸)

۳۸ - لام واپه لیره دا جی خزیه تی کیشه کانی دوو به ره مه که ی قسری
 شاعری که وره مان دیاری بکه یین *

● کیشی مه قیدانیمانن.

نم نامیلکه په بهم به پته وه ده ست پته دکات

ل با ته موحه قه قق بتن نه ی چه اب

دوهی کڙته من هاتفن بز حجاب

ته مه ش له سر به حری موه قاریبی مه قسوره وه که له پارچه ی پتسوودا
 باس مان کردووه . شاپانی باسه که (شانامه ی فیرده و سسی) و (بزستانسی
 سه عدی) له سر هه مان کپشن *

● کیشی مه موزین:

خانی (مه موزین) ی بهم به پته نه مرانه وه ده ست بز کردوه :

سر نامه یی نامه ناسی نه تلاء

بز ناسی وی ناته مامه وه تلاء

نه ی مه تلاء عی حوسنی هیش قبازی

مه حبروی حه ققی یو مه جازی

ناسی ته په له وحی نامه یا عیشق

نیسم ته په نه قشی خامه یا عیشق

بز نه قشی ته نه قشی خامه خامه

بز ناسی ته نامه، ناته مامه

ته مه ش له سر هه مان کیشی (مه جنون و له یلا) (نیزاسی که نجه وی) یه، که
 بهم به پته بز هاو تا پانه وه نه خشان دوو په تی:

ای نام تو بهترین سر آغساز

بی نام تو نامه کی کتم مساز

اه، کارکشای هر چه هسعد

نام تو کلید هرچه بستند
 ای یاد تو مؤسس روانم
 جز یاد تو نیست بر زبانم

نهمهش وهك روزهه تئاسی گهوره (براون) نووسیویه لهسه ر كئیشی
 (بحر الهزج المسدس الاخر ب المقبوض المعذوف) - (تاریخ الادب فی ایران -
 من الفردوسی الی السمدی - ص ۱۶ - ترجمه الدكتور ابراهیم الشواربی) -
 چۆنیه تی داهاتنی کئیشه که :
 بهجری ههزهج له بنه رتا ، هه ر میسراعیکی لهسه ر نهم سه ر ته فعیلانه به :

مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن
 ۱ ۲ ۳

نهم ته فعیله ی پش له وه ته دیکی کزوه کراو (مفاعیلن) له دوو سه به بی سووک
 (عیو) (لن) پئنگهاتووه .

۱ - ته فعیله ی په هم ، وه ته ده که ی تووشی عیله تی خرب هاتووه و ههرفی
 بنیوی (م) ای هه وتاوه و ته فعیله که بووته (فاعیلن) نهمهش له سه ر
 گرانی ی کراوه به (مفعولن) .

۲ - ته فعیله ی دووهم تووشی زحافی قه بن هاتووه و پیتی (ی) نه بنیوی
 سه به به سووکه که ی (عیو) هه وتاوه و ته فعیله که بووه به (مفاعیلن)

۳ - ته فعیله ی سینیهم تووشی عیله تی حازف بووه و، سه به به سووکه که ی
 (لن) به ته وای هه لکیراوه و ته فعیله که بووته (مفاعیلن) نهمهش له سه ر
 گرانی ی، کراوه به (مفعولن) .

که واتا نهمه به ته فعیله کانی کئیشه تازه که :

مفعول مفاعیلن فمعلون .

زبتواره : توضیح العروس - ص ۱۰۴ - جدول بالتفیرات اللاحقة
 الاجزاء . (دانهر)

بەشى دووم
كئيسى ئەحمەدى
ى
شىخ مارقى تۆدى
۱۸۲۷ - ۱۷۵۴



چرای روشنی زمانی کوردی هەرگیز ناکۆژیتهوه •

فهرهنگی (نهو بهار) له زمانی کوردیدا به ته نیا
نه مایهوه • سه د سائیک له دوای هه لکردنی چرای ئهم
فهرهنگۆکه ، زاناییکی دیکه ی کورد ، له کوردستانی باشووردا
چراییکی که ی داگیرساندوه و فهرهنگیکیتیری (عاره بی
گوردی) ی ، به شپوه یه کی له نهووه نزیکه وه داناوه •

زانای گوره (شیخ مافی نویدی) له سالی (۱۱۶۶ کۆچی
- ۱۷۵۲ ، ۱۷۵۳) میلادا له گوندی (نویدی) ، له هاریمی
(ئارباژیری وولاتی سلیمانیدا له دایک بووه و له پاشان
له شاری (سلیمانی) نیشته جی بووه • ئهم زاته جگه له وهی
زانایه کی زۆر گوره بووه رابهری تهریقتهی قادریش
بووه (۳۹) • جیگای داخه که ناکۆکی ئهم له گه ن مهولانا
خالیدی نه قشبهندی (بووه به هۆی نه وهی که (مهولانا)
دهر به ده ر بیته و له وولاتی غه ربیدا له شاری (دیمه شق) •
سه ری په کجاری بنیته وه و زمانی کوردیش له به رو بوومی
خامه ی رهنگینی بی به ش بی • (کلودیۆس ریچ) که له هه مان
کاتدا ، میوانی (مه موود پاشای بابان) بووه له سلیمانی ،
گورته ی ئهم رووداوه ناهه مواره ی تۆمار کردوه • (۴۰)

(شیخ مافی) له سالی (۱۲۵۲ کۆچی = ۱۸۳۶ - ۱۸۳۷
سیلاد) دا ، ئهم جیهانه ی جی هیشتوه ، که واتا ده بی نزیکه ی
(۸۴ - ۸۵) سال ژیا بیته •

ئهم زانایه که تیک کتیب و نامسکه وه ته بستی به زمانی

۱ - تاریخ سلیمانی و ولاتی : (ل - ۲۲۰ - ۲۲۴) • ته مین زه کی •
۲ - العراق عام ۱۸۲۰ (ص ۲۲۷ - ۲۲۸) • کلودیۆس جیمس ریچ :
ترجمه - بهاء الدین نوری •

عاره‌بی و فارسی داناوه ، به‌لام نه‌وهی لیره‌دا مه‌به‌سمانه‌و
 تاوه‌کو ئیستاگه‌ش ناوبانگی هه‌یه‌ فهره‌نگۆکی (نه‌حمده‌ی) یه
 به‌قه‌سه‌ی دانه‌ری کتیبی (رساله‌ی عه‌زیزی یه‌ له‌ خه‌واریقی
 نه‌حمده‌ی یه‌) ، (شیخ مارف) و (نایشه‌خانی) خیزانی‌مندانی
 تیرینه‌یان نه‌بووه‌و گه‌یشتوونه‌ ته‌مه‌تیکی نه‌وتو هیوای‌مندال
 بوونیان نه‌ماوه‌ . که‌چی شیخ نه‌حمده‌ی له‌حسایی موژده‌ی کوپتیکی
 پیداون . (شیخ مارف) یه‌ش به‌م نومیده‌وه‌ستی ساز‌بیش‌له‌دایک بوونی
 (حاجی کاک نه‌حمده‌د) نامیلگه‌ی نه‌حمده‌ی بو ئه‌م کوپه‌ی
 داناوه ، هه‌مان سه‌رچاوه‌ میژووی
 له‌ دایک بوونی (حاجی کاک نه‌حمده‌د) به‌ سالی (۱۲۰۷) ی
 کۆچی تۆمار کردووه‌ که‌ به‌را به‌ر به‌سالی (۱۷۹۸) ی میلاده‌^(۴)
 (نه‌دمۆنس) ، له‌ کتیبی (کوردو تورک و عه‌ره‌ب) پید ،
 به‌دریژی له‌ باره‌ی ژبانی (شیخ مارف ی نووسیوه‌و باسی نه‌
 زانایی کردووه‌و سه‌رنجیکی تایبه‌تی داوه‌ ته‌ (کتیبی نه‌حمده‌ی)
 ته‌نانه‌ت باسی له‌و کتیب و نامیلکانه‌ش کردووه‌ که‌ له‌ باره‌ی
 (شیخ مارف) و (کاک نه‌حمده‌ی شیخ) هوه‌ نووسراون .
 (نه‌دمۆنس) به‌رامبه‌ر به‌ نووسینه‌که‌ی (رساله‌ی عه‌زیزی یه‌)
 ده‌رحه‌ق به‌ سالی له‌دایک بوونی (حاجی کاک نه‌حمده‌د) و ،
 سالی دانانی فهره‌نگی (نه‌حمده‌ی) له‌لایه‌ن باوکی یه‌وه ،
 رایه‌کی مه‌نتیقی ده‌ر بپیه‌وه‌ ده‌لی : له‌ به‌راوورد کردنی
 میژووی له‌ دایک بوونی شیخ مارف که‌ له‌ سالی ۱۱۶۶ کۆچیدا
 بووه‌ له‌ گه‌ل میژووی له‌دایک بوونی (کاک نه‌حمده‌د) که‌ له‌
 سالی ۱۲۰۷ کۆچیدا بووه‌ نه‌وه‌ ساغ ده‌بیته‌وه‌ که‌ ته‌مه‌نی

۴ - رساله‌ی عه‌زیزی له‌ خواری احمدیه . ل - (۵ - ۴) . ئیملاکردنی
 (عه‌زیز نه‌فه‌ندی و سه‌مان ناخا) به‌فارسی و (پیره‌مه‌رد) کردووه‌
 به‌ کوردی و سالی ۱۹۳۹ له‌شاری سه‌لمانی چاپی کردووه‌ . (دانه‌ر)

(باوك) كاتى له داىك بوونى (كاك نهحمه د) له (۳۹ - ۴۰)
 سالى تىپه پر نه كردووو نه مهش ته مه نى ئاومىدى نيه .
 ههروه ها ده لى كتىبى (نهحمه دى) له دوواى له داىك بوونى
 هم زاته دانراوه به ده لىلى نه وهى كه (شىخ مارق) له
 سه ره تاي هم كتىبه يدا نه وه نيشان ده دا كه بو نهحمه دى كورپى
 داناوه تاوه كو به هۆيه وه ، به بى مانده بوون فىرى زمانى
 هاره بى بىست (۴۲) .
 راستى به كهى (شىخ مارق) له پارچه هۆنراوه فارسى به كهى
 سه ره تاي نهحمه دىدا وه كو (نهدمونس) باسى لىوه كردووو
 وه هاى نووسىوه :

دراىن رساله بگردى زبان
 گنم زبانی عربی را پیمان
 تا که فرزندانم احمد بی تعب
 شود دانائی لسانی عرب
 لهذا نام نا احمدیه
 والله أرجو اصلاح النیة

چاپه گانی نهحمه دى

كه كتيبو ناميلكهى كوردى هه ن نه وه ندهى نهحمه دى
 چه ئه جار يك چاپ گرا بيه ته وه . بو يه كه م جار ، ميژوو نووسى
 كه و ره (حوزنى موگريانى) له سالى (۱۹۲۶) داله چاپخانهى
 (زارى كرمانجى) له (رواندز) چاپى كردووو . دوواى
 هم ، شاعيرى كه و ره (پيره ميترد) له سالى ۱۹۳۶ داله
 سليمانى به چاپى گه ياندووو . دوواى نه مهش جار يك له
 به خداو جار يك له كه ركوك چاپكراوه ته وه . نه مجا ماموستا (گيوى

موکریانی) ، خاوه‌نی (چاپخانه‌ی کوردستان) له هه‌ولتیر ، له سالی ۱۹۶۱ دا چاپی کردۆته‌وه و ژماره‌ی چاپی دووه‌می بو داناو . دیاره‌مه‌به‌سی له‌مه‌دا ، ده‌ست‌نیشان کردنی چاپی یه‌که‌م بووه که له‌لایهن کاکی‌یه‌وه له رواندز کرابوو (۴۳)

تستا ، له‌گاتی نووسینی ئه‌م باسه‌دا ، دوو چاپی (ئه‌حمه‌دی) م له‌به‌ر ده‌ستدایه ، یه‌کێکیان له‌به‌ر ئه‌رکی (موحه‌مه‌د ئه‌مین هه‌سری) ، خاوه‌نی (کتێبخانه‌ی ته‌ره‌قتی) له‌که‌رکوک ، چاپ کراوه و ئه‌وی دیکه‌ش به‌ره‌می (چاپخانه‌ی کوردستان) ه له‌هه‌ولتیر .

۱ - چاپه‌که‌ی که‌رکوک

ئه‌مه‌یان له (۳۲) سی و دوو لاپه‌ره‌نی قه‌واره (۶۱ سم x ۲۴ سم) چاپ کراوه و هه‌مان ناوی ئه‌سلی پارێزراره‌که (کتێبی ئه‌حمه‌دی) یه‌ فهره‌نگه‌که به‌پارچه هونراویکی سه‌ره‌تایی‌وه ده‌ست پێده‌کات . ئه‌م پارچه‌یه‌ش له سێزده به‌یت پێکهاتوه ، یازده‌یان به‌زمانی فارسین و دووانیان به‌زمانی عاره‌بین . بابته‌ی سه‌روا (قافیه) کانی مه‌سته‌وین ، دانهر ، له‌م سه‌ره‌تایه‌یدا مه‌به‌ستی له‌ دانانی فهره‌نگه‌که‌ی دیارده کردووه ، ناوی خۆی و ناوی باوک و باپیری‌شی تیا‌دا تۆمار کردووه . ئه‌وه‌شی نیشان‌داوه که نامیلکه‌که‌ی کردووه به‌ دووبه‌شی ، به‌شێک پۆ وه‌رگێپانی ناوان و ئه‌ویتر پۆ وه‌رگێپانی کرده‌وان ؛

به‌دو‌باب کتاب میشود کمال

یک باب اسماء یک باب اعمال

له‌به‌ر ئه‌وه‌ی که پۆ ووشه‌کانی عاره‌بی ، هه‌میشه‌ سیغه‌ی تاک (مفرد) ی ناوان و سیغه‌ی رابوردوو (ماضی) ی کرده‌وه‌کانی هیناوه‌ته‌وه ، به

۴۲ - له‌گاتی نووسینی ئه‌م نامیلکه‌یه‌دا هینتا به‌ره‌حمه‌ت نه‌چوو بوو (دانهر)

پتویستی زانیوه که له ژیر ووشه کانه وه و له دهستنووسه که ی
خویدا ، سیفه ی کۆ (جمع) ی ناوه کان و سیفه ی داهاتوو ،
چاوکی کرده وه کان دیاری بکات .

زیر هر اسمی میکنم تحریر
جمعش يك بود یادو یا کثیر
در باب افعال میان همه
فعل ماضی راکنم ترجمه
زیر هر فعلی میکنم تحریر
مضارع و مصدر کم بی یا کثیر

راستی په که ی ، له داوینی لاپه ره کانی، ئەم جابه دا ، گه لێک قه یدو
به پاره یی حاره بی چاپکراون ، به لام بی نه وه ی روون بکریته وه که
هه مان قه یدو په پراویزه کانی دانهرن یاخۆ که موزۆر ده سکاری
کراون .

تیکستی فهره ننگه که به شی (الباب الاول فی ترجمه الاسماء) ی
لاپه ره کانی (۲ - ۲۹) خایاندووه . به شی دووه میش (الباب
الثانی فی ترجمه الافعال) ، لاپه ره کانی ، (۲۹ - ۳۱) ی پرکردۆته وه .
به شی په که م ، له سه ره تاوه تاوه کو لاپه ره (۲۵) به بی وه ستانه . له
ناوه راستی ئەم لاپه ره په دا ، عینوانتیکی فارسی (قطعه دیگر از
بحر رمل) چاپکراوه . ههروه ها له لاپه ره (۲۶) دا سه رناو پکیتر
(قطعه دیگر از بحر منسوج) و له لاپه ره (۲۷) یدا ، سه رناوی
(قطعه دیگر از بحر متقارب) نووسراون . بۆ نه وه ی ووشه کانی
عاره بی و کوردی له په کتر جودا بکریته وه ، هه موو ووشه کانی
عاره بی خراونه ته نیتو دوو که وانۆکه وه .

۲ - چاپه که ی هه ولیر .

ئه مه یان له (۳۴) لاپه پاندا چاپکراوه . قه واره که ی (۱۴ سم) ×
۲۰ سم) . . پتیشه کی ی بلاوکه ره وه ی دوو لاپه ره ی خایاندوه و

مه تني فدره ننگه كهش (۳۱) لاپه رپه • له م چاپه دا ، هم پارچه كهي
 سه ره تايي و هم په راو پزه گان چاپ نه كراون • له جياتي نه مه ي
 دووايي ، له داو پني لاپه رپه گاندا ، هم و ووشه گاني عاره بي ،
 بهر پني و سي كوردي چاپ كراونه ته وه • بو تيكستي عاره بي ي تپي
 درشت و بو تيكستي كوردي تپي وورد به كار هاتووه • شاپاني
 باسه گه له چاپه دا ، هم سه رناوي پارچه گان و هم ووشه و
 نه مرازه گاني فارسي كراون به كوردي ينگومان نه مه ش
 له نرخي چاپه كه كه ده كاته وه •
 به و پنه :

له چاپه كهي كه ركوكدا :

سمكة : ماهيست • يربوع - است : زهوق (۱)

له چاپه كهي هه ولير :

سمكة : ماسي • يربوع - يش : زهوقه (۲)

پا :

سري : رفتن شب • جلاء : روشن است

خفي : وون • خميس : اي پسر - قوشن است (۳)

كه چي له چاپه كهي هه وليردا به م جوړه يه :

سري : شه و روپي • جلاء : روژناكي

خفي : وون • خميس : نه ي كورم - قوشنه (۴)

به باوه پي من تيكستي چاپه كهي كه ركوك راستره و له تيكستي

نه سلي نه حمه دي نزيكتره • نه وه ناشكرايه كه كيشي به يته كه

(موه قاريبي مه قسووره) و قافيه كانيشي ريكن كه چي له

چاپه كهي هه وليردا له هردوو لايانه وه تيكچووه •

۱ - چاپه دي كه ركوك : ل - ۱

۲ - = هه ولير ا ل - ۲

۳ - = كه ركوك : ل - ۲۷ (خميس = قوشن (فارسي) = له شكر •

(فرهنگ عميد)

۴ - = هه ولير : ل - ۲۹

قالب و فورمی نهحمادی

۱ - سه روا (قافیه) ی به یته کانی .
ثم فره ننگش ، وه کو (نه و به هار) کرداریکی هونراویه ،
واتای هونراویشمان له پیشه وه دا روون کردوته .
سه ره تاپه که ی له سیزده به یته دا ریکنخراوه و سه رواکانیان
مه سنه وین . تیکستی فره نگیسی (۲۵۶) سیتسه دو په نجاو شمش
به یته پپر کردوته . له مانه ، (۳۱۹) به یته بابه تی سه روایان
مه سنه وی به :

راس : سه ره • عین : چاوه

بدن : قالب • اسم : ناوه

انف : لووته • خاجب : برژ

فخذ : رانه • رکه : نه ژنو

بیست و یه که به یته ش ، که وتو نه ته لاپه ره کانی (۲۵ - ۲۶) ی
چاپه که ی که رکوک ، له سه ره یه که قافیه ی (ار) ن :

حداة : کوللاره • اعیاء : مانده گی

سخله : به رخه • جل : جله • سدره : کنار

وهختی تیواره : عشیه : هم ، اصیل

فوق : ژورو • تحت : ژیرو • چهپ : یسار

به شی کرده وه کانی ش که (۱۶) شازده به یته ، بابه تی سه رواکانیان
دوو به یته یه ، واتا ، ههردوو به یته ، دوو به یته ، له سه ره یه که قافیه ن :

سبق : پیشکهوت • نظر : رووانی

اخذ : گرتی • اکل : خواری

ظهور و لاح و بیدا : دهرکهوت

عرف : ناسی • بعث : ناردی

مدح : وهسفی به چاکی کرد

طعن : هاری • عجن : شیلای

كحل : رشتى • وهب : بهخشی
فعل : كردى • حرث : كىلاى

۲ - كىشه كانى :

وانه بى (نهحمدهى) ، له سهر يهك كىشس رىكخرا بىت • بهلام له هردوو چاپه كاندا ، سنورىكى راست له تىوانى كىشه كانىدا دىارى نه كراوه و ته نانهت ناوى هه ندى له كىشه كانى تو ماریش نه كراوه • سه رراى شهوى كه شه وه نده هه له و چه وتى له چاپه كاندا هه ن به جار پىك كاریان له موزىقاو كىشى به یته كان كردوووه ، زىان تىكى زورىان بهم كىتبه نایابه گه یاندوووه •

به هوى شهوى ده ستنوو سى شه سلى (شهحمه ن) یم نه بىنبیوه شهوه نازانم ناخو دانره كهى به پى كىشه كانى به وه دابهشى كردوووه یاخو به بى ديارده كردنى كىشه كان ، هه مو پارچه كانى به شوپىن به كتریدا هوناندوو ته وه •

له هردوو چاپه كانى ناوبراودا ، تاوه كو لا په ره (۲۶) ی كه ركوك ولا په ره (۲۷) ی شهى هه ولتر ، ناوى كىشه كان دىارى نه كراون له مه به دوواه له هردوو ، چاپه كاندا ، پارچه يه كى (۲۱) به یتى خراوه ته ژیر ناوى (به حرى ره مه ل) • به دووايه وش ، پارچه يه كى (۷) به یتى به ناوى (به حرى مه نسوج) هه به • شه مجا پارچه يه كى (۱۳) به یتى سه ناوى (به حرى موته قارىب) ی بو دانراوه • پارچه كهى كو تایش كه (باب الافعال) • ، ناوى كىشه كهى پاس نه كراوه •

راستى به كهى ، ده توانین فه ره نگی شهحمدهى ، په پى كىشه كانى به وه بهم جوړه دابهش بکهین :

۱ - پارچه كهى سه ره تاى ، كه هونراو تىكى فارسى تىكه لاو به عاره بى به له سه ر كىشى ده بر گه بى كوردى به ، هه روه ها له كىشى (به حرى موته قارىبى ته واوو مهقبووز) هه نزیكه كه شه

ته‌فعلیه‌کانی هه‌رمیسراعیکیستی :

فمۆلن فمۆلن فمۆلن فمۆلن
۱ ۲ ۳ ۴

ئه‌وه‌ ئاشکرایه‌ که‌ ته‌فعلیه‌کانی دووهم و چوارهم تووشی
زحافی‌قه‌بز هاتوون له‌ (فمۆلن) ، بوون به‌ (فمۆلن) .

۲ - له‌یه‌که‌م به‌یتی تیکستی فه‌رهنگه‌که‌وه‌

راس : سه‌ره . عین : چاوه‌

بدن : قالب . اسم : ناوه‌

ناوه‌کو به‌یتی (۱۹۱) :

صدغ : زولفه . حفنة : مسته . (۶)

له‌سه‌رکیشی هه‌شت بێرگه‌یی کوردی‌یه‌ . ئهم کیشه‌ش له‌ کیشی

هه‌زه‌جی مه‌جزوونی هه‌رووزی نزیکه‌ که‌ ئهم ته‌فعلیه‌کانیه‌تی :

مفاعیلن مفاعیلن

۳ - لیره‌وه‌ به‌دوو‌واوه‌ (۹۱) به‌یت له‌سه‌رکیشی ده‌بیرگه‌یی کوردین :

مقله : گلینه . طرف ، بصر : چاوه‌

عمافه‌ میتزهر . طاقیه : کلاه

قباء : که‌وايه . قمیص : کراسه‌

سراویل : ده‌رپتی . مسح : پلاسه‌

وه‌ك له‌ شوینی خۆیدا باسان کردووه‌، (خانی) ئهم باب‌ه‌ ته‌کیشه‌ی

به‌ (ره‌جه‌زی موره‌فهل) داناوه‌ . به‌لام ئه‌وه‌مان روون کردووه‌

که‌ ته‌فعلیه‌کانی به‌حری ره‌جه‌ز تووشی عیله‌تی (ته‌رفیل) نابینو،

ئهم کیشه‌ ده‌بیرگه‌یی کوردی‌یه‌ (۷) .

۵ - چاپی هه‌ولیر: ل-۱۸ . چاپی که‌رکوک: ل-۱۶ .

۶ - له‌ چاپی هه‌ولیر (هسته) نووسراوه‌ . هه‌له‌که‌ دپاره‌ .

۷ - بنواژه‌- به‌شی‌یه‌که‌م: (نه‌وبه‌هار): القطنه‌ فی بحر الرجز المرفل (دانەر)

۴ - نه و پارچه‌ی که له ژیر ناوی به‌حری زه‌مه‌ل دایه ، راستی به‌که‌ی له‌سه‌ر کیشی به‌حری زه‌مه‌لی مه‌جزووفه :

حداثة : کوللاره • اعیاء : مانده‌گی

سخلة : به‌رخه • جل : جله • سدره : کنار

به‌لام به‌شی زووری به‌یته‌کان پی‌ویستی‌یان به‌ساغ کردنه‌وه هه‌یه •
۵ - له‌وسه‌ر چاوانه‌ی که له‌به‌ر ددستمدا بوون هیچ به‌حریکی
عه‌رووزیم به‌ناوی (به‌حری مه‌نسوج) به‌رچاو نه‌که‌وت • هه‌روه‌ها
هیچ جووره (زحاف) یاخۆ (عیله‌ت) ێک به‌ناوی (نه‌سج)
نیه ، که به‌چینه‌سه‌ر ته‌فصیله‌کانی به‌حریکی نه‌سلی و ئه‌م
کیشه‌ی لێوه دروست بکات • چگه له‌مه‌ش ، هه‌ر حه‌وت
به‌یته‌کانی که له‌ژیر ناوی باس کر او دا دانراون پی‌ویستی‌یان
به‌ساغ کردنه‌وه هه‌یه ، چونکه :

یه‌که‌م به‌یت له‌سه‌ر کیشی زه‌مه‌لی مه‌جزووفه

ایل : بزکیوی نیر • صوت : ده‌نگ (۸)

توت • تووه • شیمه : خووه • لون : ره‌نگ

که‌چی به‌یتی دووه‌م ، هه‌م کیش و هه‌م سه‌روای تیکچووه :

زوج : بوود شوهر و زوجة : ژن

طلح ، قراد : است ، به‌کوودی ؛ گه‌نه (۹)

هه‌روه‌ها پینچ به‌یته‌کانی تریش هه‌مان ره‌خه‌یان لێوه ده‌گیریت •

۶- نه و (۳۰) به‌یتانه‌ی که له‌ژیر ناوی به‌حری موته‌قاریب دانراون :

۱ - سنی به‌یتی پیشه‌وه‌یان - که ده‌بێ ساغ بکریته‌وه - له

بنه‌ره‌تا له‌سه‌ر کیشی موته‌قاریبی مه‌قسوورن :

۸ - لێرده‌هه‌له‌یه‌کی ناشکرا هه‌یه ؛ که کوتر (بزکیوی) نابن بکوتر (نه‌ر) •

۹ - له‌چایی هه‌ولێرده‌هه‌سکاری به‌یته‌که‌کراوه ، که‌چی میسه‌رامی دووه‌م ،

کیشی تیکچووه •

زوج : مێرده • زوجة : ژنه

طلح ، به‌کوودی چی‌یه ؛ ته‌نها ؛ گه‌نه • (دانهر)

هلع : هم شهړه • حرص و قمل : گنه (۱۰)

جميل و بهی : خوب • ثقبه کونه

ب - که چی کیشی بهیتی چوارهم ، هشت پرگه یی په :

حصی : چیه ، بهردی بچووک •

انوك : نه حمه قه • چه معی : نوك

ج - بهیتی پینجه م ده پیتته وه موته قاریبی مه قسور :

سری : رفتن شب • جلاء : روشن است (۱۱)

خفی : وون • خمیس : ای پسر قوشن است •

ه - له بهیتی شه شه مه وه تا وه کو دووایی پارچه که کیشه که

هشت پرگه یی په :

زار و زئیر : ده نگی شیره •

ریتان : چی : تیراوی تیره

۷ - به شی دووه می نامیلکه که (الباب الثانی فی ترجمه الافعال) ،

ناوی کیشه که ی دیارده نه کراوه •

راستی په که ی نهم پارچه یسه له سر کیشی به حری (المتدارك

التام المخبون والمقطوع) که نهمه ته فعلیه کانیه تی :

فعلن فعلن فعلن (دوو جار)

سبق : پیشکوت • نظر : روانی •

اخذ : گرتی • اكل : خواردی •

روون گردنه وه ی کیشه که :

به حری موته داریکی ته واو هر میسرا عیکی له سر نهم چوار

ته فعیلانه په :

فاعلن فاعلن فاعلن فاعلن

۴ ۲ ۲ ۱

۱۰ - ده بی ساغ بگریته وه (دانه ر)

۱۱ - له چوار و وشه کانی عاره بی ، سن پانیا ن په فارسی مانا پان بهاری کراوه •
(دانه ر)

ئەم دەفئىلە يەش لە سە بە پىنكى سووك (فا) و لە وە تە دىكىسى
 زوہ كراو (علن) پىنكھاتووہ .
 - ھەر دوو تە فئىلە كانى يە كەم و سى يەم تووشى زە حافى خە بن
 اتوون : واتا ، پىتى نە بزىوى (ا) لە سە بە سە سووكە كانىاندا
 فەوتاونو تە فئىلە كان بوون بە (فعلن) .
 - تە فئىلە كانى دووہم و چوارەم ، تووشى عىللە تى قەتەع ھاتوون ،
 اتا : پىتى نە بزىوى (ن) لە وە تە دە كۆزە كراوہ كاندا بىراون و
 پىتى بزىوى (ل) يان كراون بە نە بزىو (ن) تە فئىلە كانىش
 بوونە تە (فاعل) ، ئەمەش لە بەر گرانى كراوہ
 بە (فعلن) (۱۲) .

ناوھەنگى فەرھەنگى ئەحمەدى

ناوھەنگى فەرھەنگى ئەم كىتەبە ، (۳۶۵) بەيت ھۆراوى
 ي كوردۆتوہ نىزىكەى (۱۲۰۰) ھەزار و سىسەد و وشەى كوردى
 ھەرامبەر بە نىزىكەى (۱۴۰۰) ھەزار و چوارسەد و وشەى عارەبى
 يادا ھەيە . ھەلبەت زىادى يەكەى و وشە كانى عارەبى ، لە
 وشە كانى ھاو واتادا ھاتووہ وەك :

باع و ذراع و يد : دەستە

بە پىچە وانەى فەرھەنگى (ئەو بە ھاژ) بەشى ھەرە زۆرى و وشە كانى
 عارەبى لە ئەحمەدىدا ، و وشەى زىندوون و تاوہ كورژانى ئىمپرو
 ھەمىشە بە كار دە ھىندىرەن . ھەمان تىبىنى ، و وشە كانى كوردى نېو
 لەرھەنگە كەش دە گرەتەوہ .
 شىخى تۆدەش وەك شىخى خانى ، زۆر جار ، وشەى عارەبى
 بە ھەندى و وشەى ئاسانتىرى عارەبى لىكداوہ تەوہ :

حجة : پورھان • سلطان : دەليل

۱ - توضیح المروض : ص - ۹۷-۹۸ (جدول بالتفصيرات اللاحقة
 بالاجزاء - ص - ۱۰۶) .

ملك : پاشا • صاغر : زهليل

به لام هندی جار واتای تهواوی به کتری نادهن :

وصيف ، وصيفة : عهدو جارويه

لگال نه مه شدا هيشتا فرهنگی نه حمدهی به سه دان ووشه ی
کوردی بو چه سپاندووین • که وه کو دهنگی مرواری له تيو
که نجينه ی زمانه که ماندا دهره وشپنه وه نه سه ش هه نسده ی له
باه ته ووشاهن :

گوردی

عاره بی

گومان	ظن
نه ندیشه	فکر
رژد	شحيح ، لئيم : بخيل
ناز	غنچ ، دلال
تیشکان	غبن
هپنزم	حطب
گوبا	ناطق
گولیک	زهر
نه زۆک	عقيم
کوشتی	ذبيحة
زاینده	ولود
بورنده	قاطع
چه رنده	صارخ
رویتنه	ماشى
به نده	عبد
ئاره زوو	امنية

هه وار	ربع ، منزل
ره وان	جاری
کان	نیء
په ند	وعظ ، نصیحة
په نهان	باطن
دیار	ظاهر
ته رازوو	معیار
ته ندازه	مقدار
بن هه نکل	ابط
ته نیشته	جنب
شان	منکب
که له که	خاصر
په راسوو	ضلع
مه لاشوو	حنک
پوک	لثة
سپل	طحال
زولف	عذار
چلک	درن
ژه ننگ	صدأ
کان	معدن
ده ستوو	عروة
توخ	صغر
شهرم	حیاء
سه لخت	صعب
ناسان	سهل
کۆله گی	أسطوانة

ستوون	دعامه ، ساریه
تیره گه	عمود
دیوانه	مجنون ، مفتون
دراو	نقد
پهړ	ورق
دپې	سطر
شهونم	ندی

گوتایی - بهراوردگردنی هردوو فرهنگتگۆك

له بهراوردگردنی (نه و به هار) و (نه حمه دی) دا، ده بی ماوه ی زه مانای نیتوانیان له بیر نه چیت . په که میان له ده ورو بهری سالی ۱۶۸۲ میلادو دووه میان له ده ورو بهری سالی ۱۷۹۰ میلادا دانراوه . که و اتا نزیکه ی سه د سالیان بهین بووه ، پیگومان له ماوه ی نه م سه د سالد دا گه لیک رووداو و گۆرانسی زانیاری و کومه لایه تی و سیاسی له سه رانسه ری کوردستاندا روویداوه و کاریان له به ره می فیکری روشنبیرانی کورد کردووه هروه ها ده بی شه وش ره چاو بکری که هردوو انیان زانای نایینی سه رده می خویان بوون و ، که رسته ی زانست و زانیاریان له یه ک سه رچاوه هه لپنجاوه شه میش نایینی نیسلامه . هردوو انیان له نه ده بیات و هونه ره کانی زمانی عاره بی و فارسیدا دهستی بالایان هه بووه . هردوو انیشیان خاوه نی سامانیکسی بی وینه بوون له زمان و له نه ده بیاتی نه ته وه که یاندا بویه که نه گه ر به هر چه شنیک (نه و به هار) له (نه حمه دی) دا ، رهنگی دایته وه ، واتای شه وه نادا که نووسه ری شه مه یان لاسایی نووسه ری نه ویانی کردۆته وه . پیگومان به هوی شه وه ی هردوو نامیلکه فره هنگی عاره بی بو کوردین ، ویکچوونی ناوه روکی یان به یه کتری ، شتیکی سه یر نیه به لکو ده بی له یه کتری بکه ن . به لام شه وه ی سه رنج راده کیشی قالبو

فۆرمه که ی ئەحمەدی یه که وهك نه و به هار هۆنراوه ته وه ته نانهت له لایه نی ناوه پۆکیشه وه ، ده توانین هه ندی وینه بخهینه روو بۆ چه سپاندنی ئه وه ی که دانهری ئەحمەدی ، له پیش هۆنانده وه ی کتێبه که یدا چاوی به نه و به هار که وتوووه ، له جار یکی پتـــ خۆپندۆتوه • ئەمهش ، ئەوه نده ی یهك تانه موو نه له پله ی زانایی شیخی نۆدی که م ده کاته وه ، نه له نرخ ی فەر هه نگه که ی • به لکو به پتچه وانه ، ئه وه ده چه سپینی که بزوتنه وه و گه شه کردنی زمان و وێژه ی کوردی له سه رتاسه ری کوردستاندا ، بی پسانه وه ، هه میشه له پیشکه وتندا بووه • هه ر کتێبه کیش له م دووانه نموونه یه کی نازداری ئه و بزوتنه وه و هه نگاویکی پیر لازی ئه و پیشکه وتنه بوون • بۆ پشتگر تنی ئه م بۆ چوونه ، هه ندی وینه و نموونه ده خه ی نه بهر چا و ، بۆ ه ی نه و به هار پیتی (ن) و بۆ ه ی ئەحمەدی پیتی (ئه) ده که ی ن به نیشان :

ن : جوارح ده ست و بیج • حلقوم و حلق و حنجره : گه روی (۱۳)

ئه : حلق و حلقوم ، بلعوم : گه روو (۱۴)

ن : ته نیشته : جنب ، ابط : بنچه نگت • عنق : نه ستۆ • ئدی :

بوستان (۱۵)

ئه : ابط : بن هه نگل • جنب : ته نیشته (۱۶)

ن : ••••• بال و ضمیر و قلب : دل (۱۷)

ئه : قلب و فؤاد ، ضمیر : دلّه (۱۸)

۱۳ - نه و به هار - ل ۲۴ (القطعة في بحر الهمز السام المثمن) •

۱۴ - ئەحمەدی : چا بی هه ولێر : ل ۴ •

۱۵ - نه و به هار : هه مان لاهه ره و پارچه ی پتسو •

۱۶ - ئەحمەدی - ل ۳ •

۱۷ - ن - ل ۷ (القطعة في بحر الراجز المطوي) •

۱۸ - ئەحمەدی ل ۴

- ن : نماس و ، وسه : پۆنژیین • هجعة : خه و (۱۹)
 نه : هجوع ، وسن ، سهاد خه وه (۲۰)
 ن : غمر • ابلد ، كلت : كه ودهن (۲۱)
 نه : غبی و بلید : كه ودهنه (۲۲)
 ن : دباء ، قرع ، یقطین : كوندك • جبن : په نیره (۲۳)
 نه : دباء و یقطین ، هم ، قرع : كوونه كه (۲۴)
 ن : حلف و یمین و قسم : نه و ، جومله : سۆند (۲۵)
 نه : یمین ، حلف و قسم : سوتنده (۲۶)
 ن : خرص : دهره و • مغیض : دۆ • بط ، چیه : قازه •
 قیجه : كه و (۲۷)
 نه : بطه چیه : قازه : كركی : قولینگه (۲۸)
 لهم نموونهی دو واییدا . ههردوو دانهر بهرامبهر به ووشه ی (بط) ی
 عاره بی ، ووشه ی (قاز) ی كوردی یان داناوه • (نه و به هار) •
 ووشه ی (اوز) ی تیادانیه ، به لام (دانهری نهحمه دی) •
 بهرامبهر بهم ووشه ی ، ووشه ی (مراوی) كوردی هیناوه ته وه :
 اوز : مراوی • شفواء : هه تۆیه •
 وطب : مهشكیه • مغیض ، چی : دۆیه •
 كهچی له فۆكابوله ری (موفره دات) ی ئیستاكه ی زمانی

-
- ۱۹ - ن - ل ۲۲ (القطعة في بحر المتقارب المقصور) •
 ۲۰ - نهحمه دی - ل ۱۱ •
 ۲۱ - ن : ل ۱۶ (القطعة في بحر الرمل المقصور) •
 ۲۲ - نهحمه دی : ل ۱۷ •
 ۲۳ - ن : ل ۱۴ (القطعة في بحر المضارع الاخر ب) •
 ۲۴ - نهحمه دی : ل ۱۹ •
 ۲۵ - ن : ل ۲۷ (القطعة في بحر السريع المطوي) •
 ۲۶ - نهحمه دی ل ۱۹ •
 ۲۷ - ن : ل ۸ (القطعة في بحر الراجز المطوي) •
 ۲۸ - نهحمه دی : ل ۱۹ •

کوریدیدا ووشه‌ی (قاز) بهرامبهر به ووشه‌ی (اوز) ی
 عاره‌بی‌یهو ، ووشه‌ی (مراوی) بهرامبهر به ووشه‌ی (بط) ی
 ئەم زمانه‌یه (۲۹) به‌لام هەردوو دانەر • بهرامبهر به ووشه‌ی
 (کرکی) ی عاره‌بی ووشه‌ی (قولینگک) یان داناوه :

قولینگک : کرکی • ههم ، حبارایه ، چرگت (۳۰)

راستی‌یه‌که‌ی ده‌توانین ، که‌لێک وێنه‌ی دیکه له‌م باب‌ه‌تانه‌ی‌گه
 باس‌مان کردن . له هەردوو فەر‌هه‌نگ‌ۆکه‌کاندا بدۆزینه‌وه سه‌رپرای
 ئەمه‌ش ئەحمده‌ی ، کتومت وه‌ک نه‌وبه‌هار بهرامبهر
 به هه‌ندێ ووشه‌ی عاره‌بی ووشه‌ی ئاسانتری عاره‌بی هه‌تاوه‌توه
 ووشه ئاسانه‌کانیش هه‌مان ووشه‌کانن که نه‌وبه‌هار بۆ ئەم‌به‌سته‌ی
 دیارده‌کردوون • بۆ وێنه ، له هەردوو وانیاندا ، بهرامبهر به ووشه‌ی
 (سلطان) و (صاغر) ، ووشه‌ی (ده‌لیل) و (زه‌لیل) •
 دانراون •

ن : شعیح و هلوع و ضنین و بخیل

ب مه‌عنا‌یه‌کن جومله • صاغر : ده‌لیل (۳۱)

ابو‌اللهو : ته‌نبوور • ابو‌الغفل : فیل (۳۲)

ابو‌المرة : شه‌یتان • سلطان : ده‌لیل

ته : حجة : بورهان • سلطان : ده‌لیل (۳۳)

ملك : پاشا • صاغر : زه‌لیل

به‌باوه‌ری من : ئەم وێنانه به‌سن بۆ پشت کرتنی بۆ چوونه‌که‌م

۲۹ بنواره ووشه‌ی (قاز) و (مراوی) : فەر‌هه‌نگ‌ی : کوردی - ئینگلیزی

(توفیق وه‌ج‌بی و نه‌دم‌زنی) • هه‌روه‌ها ووشه‌ی (goose) و

(duck) له (القاموس المصری) انگلیزی-عربی : الجاس

• انطون الیاس • (دانەر) •

• ۳۰ - نه‌وبه‌هار : ل ۳۵ (القطعة في بحر المتقارب المقصور) •

• ۳۱ - ۳۲ ن ل ۳۱ - ۳۵ : (القطعة في بحر المتقارب المقصور) •

• ۳۲ - ئەحمده‌ی : ل - ۱۱ •

گەر وەك راستى يەكيش نەسە ئمىندىرى، مەزەندە بەكى بەھىز و پىشت
ئەستور دەبىي .

پىش ئەوئى كۆتايى بەم باسە بەيىم . دەمەوى ئەم چەند تىبىنى يانە
لە بارەى ھەردوو فەرھەنگانەو دەستىشان بىكەم .

۱ - خاوەنى نەوبەھار، بەھۇئى ئەوئى كە رابەرى يىرى كوردايەتى
بوو، كىمبەكەى ، بەم مەبەستەو پىمندا لانى كورد (بچو و كىت
كرمانچ) انى داناو و پىشكەش بە ئەوانى كوردو .

۲ - نەوبەھار ، كۆنترىن سەرچاوەى ەرووزە بو شىعەرى كوردى .
تەنانەت ، شاعىرە كانى ەرووزى ئىمىرۆكەشمان پىوئىستىان بە
خوئىندەئەو و فىر بوونى بەحرەكان و كىشەكانى ھەيە .

۳ - نەوبەھار، ھەرچەندە لە بارەى سەرچەمى ووشەكانى دەولەمەند
نىە بەلام گەلئىك ووشەى ئەوتۆى بو تۆمار كوردوون كە پىر لە
ھەوالى دەروونى و لە وروژانى ھەستى ئادەمىزاد دەكەن .

۴ - بەشى ھەرە زۆرى ووشەكانى كوردى ھەتاكو ئىستا كە لە ھەر
دوو لقى زارى كرمانجىدا . بەھەمان مانا و شىوئى دركاندى ئەو
سايان ماونەتەو . كەچى بەشى زۆرى ووشە ەارەبى يەكانى ھاوواتا
لەئەدەبىياتى ئىمىرۆكەى ئەم زمانەدا بەكار ناھىندىرىن .

۵ - كۆنترىن فەرھەنگە لە زمانى كوردىدا .
۶ - كە چى ئەحمەدى بەو مەبەستە دانەنراو كە نەوبەھارى
بو دانراو .

۷ - ئەحمەدى ، لە بارەى ووشەى كوردى يەو دەو ئەوئەندەى
نەوبەھار دەولەمەندە . بەلام بەئەندازەى ئەو ووشەى ئەوتۆى
تىدا نىە كە پىر لەھەوالى دەروونى ئادەمىزاد بىكەن .

۸ - لە بارەى زانىارى ەرووزەو بە سەرچاوە ناژمىرئىت بەلام
زۆر سەرگەوتووانە دوو كىشى نەتەوئى كوردى (ھەشت پىرگەبى
و دەپىرگەبى) خستۆتە سەرگاغەز .

۹ - نىكەى سەدسائىك لە نەوبەھار تازەترە .

نیتر نه گه رچی ههردوو فهرهنگ پتویستی یان به لیکدانه وهی فراوانتره وه ههیهو ، رهنگ بیج دهره قیانه وه بیرو پای ناپه وام دهر پریبی . ده تپم له گه ت نه کمسی و کورتی یه ش، هیواداری نه وه که خوینهرانی کوردم پتیانه وه ناساندین و خولیای خویندنه وهی نه م دوو فهرهنگه یان بکه و پته سهرو ، سوو دیک له م دوو گه نجینه به هاداره ی زمانه شیرینه که مان وه ر بگرن .



سهرچاوه کان

به کوردی :

- ۱ - نه و به هار نه - هدی خانی
- ۲ - نه سمردی شیخ مارفی تودی
- ۳ - رساله عزیزیه له خواریقی نه حمه دیه ههزیز نه فندی وه سمان ناغا (به فارسی نیملای کردووه) و پیره میترد کردوویه ته کوردی (سلیمانی) .
- ۴ - تاریخی سلیمانی و وولانی موحه مهده نه مین زه کی
- ۵ - میژووی نه ده بی کوردی هه لائوددین سه جادی

به عه ره بی :

- ۱ - خلاصه تاریخ الكرد والکردستان محمد امین زکی تعریب محمد علی عونی (قاهره)
- ۲ - العراق : عام ۱۸۲۰ کلودیوس جیمس ریچ : تعریب بهاءالدین نوری (بغداد)
- ۳ - توضیح المروض امیل جورج عبید (حلب)
- ۴ - فن الشمر ارسطاطالیس : ترجمه الدكتور عبد الرحمن بدوی (قاهره) به ئینگلیزی :

1 — An Introduction To Poetry : Jacob—Korg.

2 — KURDS, TURKS, AND ARABS: C.J EDMONDS.

فهرهه تنگه كان :

- ۱ - المنجد : (عربی-عربی) - الاب لويس معلوف .
- ۲ - مختار الصحاح : (عربی - عربی) محمد بن ابی بكر الرازی
- ۳ - القاموس المصرى (انگلیزی - عربی) الیاس انطوان الیاس .

۴ - فرهنگ عمید (فارسی - فارسی) - حسن عمید .

TAUFIQ WAHBY AND C.J. EDMONDS - ۵
A' KURDISH'-ENGLISH DICTIONARY .

~*~*~*~

پێرسه

بهشی یه کهم : نهوبه هارا بچووکان

تییینی

پیشهگی

بابه تی و یژه بی نهوبه هارو به شه کانی

ناوه روکی نهوبه هار

بابه تی و وشه کانی نهوبه هار

قالب و فۆرمی نهوبه هار

لێکدانه وهی کیشه کانی

بهشی دووهم : کتیبی نهحمه دی

چرای روشنی زمانی کوردی هه رگیز ناکوژیته وه

چابه کانی نهحمه دی

قالب و فۆرمی نهحمه دی

ناوه روکی فهرهه تنگی نهحمه دی

کوژتایی

راست کردنه‌وی ووشه چه‌وته‌کان

راسته‌کهی	دی‌پ	لا‌په‌پ
تیبینی	۱	۱
(حه‌مزه)	۹	۳
هۆنراوه	۱۱	۶
سیتزده‌هه‌می	۱۶	۹
(مترادف) وه‌هاتوه	۵	۱۲
رُبَّ ، رِبِّمَا	۱۲	۱۳
ده‌لاقه	۲۲	۱۴
تراب	۸	۱۵
نهم	۹	۱۶
تراخی	۱۲	۱۸
عقاب	۶	۲۱
موته‌قاریبی	۱۴	۲۷
فاعلات	۲۱	۳۴
القطعة	۱۳	۳۵
مخبون	۱۷	۳۶
(۳۶) ، (۳۷)	۱۵ ، ۵	۴۰
خامه‌ی	۱۷	۴۴
یک	۵	۴۸
هیزم	۱۴	۵۶
وسنة	۱	۶۰

رسالتان معجميتان

عربية - كردية

١ - رسالة نوبهار للشاعر الكبير احمدي خاني (١٦٥٠-١٧٠٦)

(اقدم قاموس واقدم مصدر لعلم العروض في اللغة الكردية)

٢ - رسالة الاحمدية للعالم الشيخ معروف نودي ١٧٥٣ - ١٨٣٧

دراسة ومقارنة

علي فتاح دزهبي

العر (٥٠٠) فلس

والم الابداع في المكتبة الوطنية (١٥٦٨) لسنة ١٩٨٥